

Facebook-päivitys uutislähteenä — Someuutisoinnin eettiset porsaanreiät

Jenni Ahola

Tekijä Jenni Ahola	
Koulutusohjelma Journalismin koulutusohjelma	
Opinnäytetyön nimi Facebook-päivitys uutislähteenä – Someuutisoinnin eettiset porsaanreiät	Sivu- ja liitesivumäärä 63 + 8
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia niin sanottua someuutisoitinta, eli sellaista uutisoitinta, jossa käytetään ensisijaisena lähteenä sosiaalisessa mediassa julkaistuja tietoja. Työssä keskityttiin arvioimaan uutisoitinta, jossa lähteenä on käytetty sosiaalisen median palvelua Facebookia. Tavoitteena oli selvittää, millaista tämä uutisointi on etenkin journalistietiikan ihanteiden ja säännösten kannalta. Tavoitteena oli työn lopuksi pohtia kuinka someuutisointiin liittyviä käytäntöjä voitaisiin kehittää siten, että uutisointi vastaisi jatkossa paremmin journalistietiikan arvoja ja normeja, sekä esimerkiksi lähdekritiikin vaatimuksia.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettävä tutkimusmenetelmä oli laadullinen evaluaatiotutkimus. Evaluaatiotutkimuksessa eli arviointitutkimuksessa arvioidaan esimerkiksi jonkin toiminnan tehokkuutta ja tuloksellisuutta. Työssä tämä arvioitava toiminta oli uutisointi, jossa on käytetty lähteenä Facebookissa julkaistuja tietoja. Aihetta tutkittiin tarkastelemalla yksityiskohtaisesti kahta uutistapausta. Työssä on myös tapaustutkimuksen piirteitä, sillä siinä käsiteltiin uutistapauksia tapaustutkimukselle tyypilliseen tapaan tarkkapiirteisesti ja useasta eri näkökulmasta.</p> <p>Työssäni päädyin siihen, että uutisointi käsittelemissäni tapauksissa oli journalistietiikan kannalta suuremmalta osin ongelmallista kuin onnistunutta. Uutisoinnissa oli enemmän sellaisia piirteitä, jotka eivät tue journalistietiikan arvoja ja normeja kuin piirteitä, jotka tukevat edellä mainittuja asioita. Päädyin uutistapauksen käsittelyssä myös siihen ajatukseen, että Facebookin käyttö lähteenä saattaa toimia eettisenä porsaanreikänä journalistisessa työssä. Kun uutisten lähde on Facebook, toimittajat voivat julkaista sellaistaakin tietoa, jota eivät muissa tapauksissa välttämättä julkaisisi ammattieettisistä syistä.</p> <p>Facebook tukee monin tavoin sellaista viestintää, joka ei sovellu ilman kontekstia uutisten sisällöksi. Uutisoinnin myötä somessa alunperin julkaistu tieto saa huomattavasti suuremman yleisön ja tiedosta tulee entistä tärkeämpi ja uskottavampi. Näistä syistä perusteellinen eettinen harkinta julkaisemisen yhteydessä on tärkeää.</p> <p>Journalistieettiseltä kannalta ongelmallista uutisoitinta ehkäistäkseen sekä mediatalojen että Julkisen sanan neuvoston pitäisi pyrkiä kehittämään someuutisointiin liittyviä käytäntöjä. Uutisoinnin laadun varmistamiseksi Julkisen sanan neuvoston olisi tarpeellista selvittää somen käyttöön lähteenä liittyviä rajoja. Mediatalat voisivat kehittää käytäntöjä esimerkiksi lisäämällä ja tarkentamalla aihetta koskevia ohjeita omissa sosiaalisen median ohjeistuksissaan. Mediatalat ja JSN voisivat ohjeissaan painottaa esimerkiksi sitä, että somessa julkaistu tieto pitää tarkistaa aina tiedon julkaisseelta henkilöltä, ellei henkilön aitous ole jo aiemmin todettu.</p>	
Asiasanat Ammattietiikka, journalistietiikka, journalismi, sosiaalinen media, Facebook, lähdekritiikki	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön aihe	1
1.2	Opinnäytetyön tavoite ja rajaus	2
1.3	Työssä käytettävä tutkimusmenetelmä	2
1.4	Opinnäytetyön rakenne ja työn kuvaus	4
2	Facebook ja journalismi.....	6
2.1	Sosiaalisen median käsite.....	6
2.2	Sosiaalisen median palvelut Suomessa	7
2.3	Facebook ja sen luonne sosiaalisen median kanavana.....	8
2.3.1	Mikä on Facebook?.....	8
2.3.2	Julkisuus ja yksityisyys Facebookissa	9
2.4	Sosiaalinen media toimittajan työvälineenä	12
2.4.1	Some korvaamaton ja monipuolinen työväline	12
2.4.2	Facebook toimittajan lähteenä.....	13
3	Journalistietiikka.....	16
3.1	Journalistietiikan pääsuuntauksia ja perusarvoja.....	16
3.2	Journalistietiikka ja lait	17
3.3	Journalistietiikka ja itsesääntely	19
3.4	Journalistietiikan peilaaminen uutistapauksiin	20
4	Julkisen sanan neuvosto ja Facebook-lähteet	21
4.1	JSN ja Journalistin ohjeet.....	21
4.2	Facebook-lähteitä koskevia päätöksiä ja linjauksia	22
4.3	JSN:n linjauksia koskevia toimittajien kommentteja.....	24
5	Lähdekritiikki	28
5.1	Lähdekritiikki journalistisessä työssä	28
5.2	Lähdekritiikki lähdetyypin mukaan.....	28
5.3	Lähdekritiikki ja Internet	30
6	Kaksi uutistapausta	32
6.1	Aineiston kuvaus ja käsittelytapa	32
6.2	Case 1: Raiskauksen uhri pyytää apua	33
6.2.1	Tapauksen esittely	33
6.2.2	Uutisten julkaisemista puoltavat seikat	35
6.2.3	Mitkä seikat eivät puolla julkaisemista?	37
6.2.4	Julkaiseminen toisessa muodossa	41
6.3	Case 2: Anja Snellman muistelee siskoaan.....	42
6.3.1	Tapauksen esittely	42
6.3.2	Uutisen julkaisemista puoltavat seikat	43

6.3.3	Mitkä seikat eivät puolla julkaisemista?	44
6.3.4	Julkaiseminen toisessa muodossa	46
7	Loppupäätelmät	48
7.1	Johtopäätöksiä ja kehitysehdotuksia	48
7.2	Oman työn ja työprosessin arviointia.....	54
	Lähteet	56
	Liitteet.....	64
	Liite 1. Raikausta käsittelevä Facebook-päivitys.....	64
	Liite 2. Helsingin Uutisten raikausta käsittelevä verkkouutinen	65
	Liite 3. Iltalehden raikausta käsittelevä verkkouutinen	67
	Liite 4. Ilta-Sanomien raikausta käsittelevä verkkouutinen.....	69
	Liite 5. Anja Snellmania käsittelevä uutinen (Iltalehti 15.6.2012)	71

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön aihe

Sosiaalinen media oli yksi keskeisistä työvälaineistäni kun työskentelin vuoden 2014 ajan verkkotoimittajana MTV:llä. Sosiaalisen median eli somen avulla markkinoitiin omia artikkeleita, kerättiin lukijoilta kommentteja ja etsittiin haastateltavia. Etenkin viihdetoimituksessa somea käytettiin usein myös ensisijaisena lähteenä. Jos tunnettu muusikko tai näyttelijä julkaisi romanttisia lomakuviaan yhteisöpalvelu Instagramissa, oli selvää, että aiheesta tehty juttu sai kiitettävästi verkkotoimituksessa himoittuja "klikkejä".

Omien havaintojeni mukaan juuri vuonna 2014 Suomessa yleistyi myös sellainen sosiaalisesta mediasta lähtöisin oleva uutisointi, joka käsitteli julkisuuden henkilöiden sijaan tavallisia ihmisiä. Kun joku kertoi somessa auttaneensa tuntematonta mummoa kaupassa, hermostuneensa myyjän epäasiallisesta käytöksestä, tai toi esiin omat kokemuksensa koulukiusaamisesta, näistä suosituista päivityksistä tehtiin herkästi juttuja etenkin verkkouutisiin.

Tämä "someuutisointi" herätti minussa ristiriitaisia tunteita. Toisaalta oli selvää, että ihmiset olivat kiinnostuneita sosiaalisesta mediasta nostetuista aiheista, olivathan someuutiset ainakin MTV:llä usein luetuimpien juttujen kärkipäässä. Samanaikaisesti minua kuitenkin huvitti ja hirvitti seurata, kuinka tavalliset ihmiset joutuivat someuutisoinnin myötä keskelle julkisuusmyllytystä. Mietin usein millaisia seurauksia uutisilla oli niille ihmisille, joiden päivityksiä uutisissa käsiteltiin.

Someuutisoinnissa mietitytti myös lähteiden luotettavuus. Vuonna 2014 ja 2015 törmäsin mediassa useampiin uutisiin, joissa aiemmin uutisissa julkaistu somesta poimittu tarina todettiin valheelliseksi, keksytyksi tarinaksi. Ymmärsin kuitenkin hyvin myös toimittajan näkökulman: some-aihe harvoin pysyy otsikoissa muutamaa päivää pidempään, joten nopeus jutun teossa on olennaista.

Nämä ajatukset someuutisoinnista sopivat hyvin yhteen lähestyvän opinnäytetyöni kanssa. Vuoden 2015 alussa päätin tehdä opinnäytetyön, joka käsittelisi uutisia, joissa on käytetty lähteenä sosiaalista mediaa. Halusin pohtia työssäni esimerkiksi sitä, millaisiin asioihin toimittajien kannattaisi erityisesti kiinnittää huomiota tehdessään uutisia sosiaalinen media lähteenään, jotta uutisointi olisi virheetöntä ja laadukasta.

1.2 Opinnäytetyön tavoite ja rajaus

Tavoitteenani on selvittää opinnäytetyössä millaista journalistietiikan ihanteiden ja säännösten kannalta on uutisointi, jossa on käytetään Facebookia ensisijaisena journalistisena lähteenä. Työn tavoitteena on myös selvittää, millaisia ongelmia Facebookin käyttö lähteenä saattaa aiheuttaa journalistietiikan ja lähdekritiikin vaatimusten kannalta tarkasteltuna. Tavoitteena työn lopuksi on myös kuinka someuutisointiin liittyviä käytäntöjä voitaisiin kehittää jatkossa.

Rajaan työtäni siten, että käsittelen pääasiassa sosiaalisen median palvelua Facebookia ja sellaisia uutisia, joissa on käytetty lähteenä Facebookin käyttäjien julkaisuja. En voi paneutua työssäni useampaan sosiaalisen median palveluun journalistisena lähteenä, sillä tässä tapauksessa työstäni tulisi auttamatta liian laaja opinnäytetyöksi. Valitsin Facebookin tarkasteltavaksi sosiaalisen median palveluksi muutamasta eri syystä. Ensiksikin se on edelleen suosituin sosiaalisen median palvelu Suomessa (Tilastokeskus 2014). Toiseksi se on mielenkiintoinen ristiriitaisen luonteensa puolesta: Facebook mielletään avoimeksi julkaisualustaksi, mutta toisaalta sitä voidaan pitää myös yhteydenpitovälineenä. Näihin asioihin paneudun yksityiskohtaisemmin työni luvussa 2.

Käsittelen työni aihetta paneutumalla yksityiskohtaisesti kahteen uutistapaukseen, joissa on käytetty Facebook-päivityksiä lähteenä. Olisin halutessani voinut käsitellä työssäni myös useampaa uutistapausta. Näin toimiessani en olisi voinut kuitenkaan käsitellä uutistapauksia kovinkaan yksityiskohtaisesti, tai muuten työstäni olisi mielestäni tullut liian laaja.

Käytän työssäni muun muassa tekstin sujuvuuden vuoksi säännöllisesti käsitettä someuutisointi. Someuutisoinnilla tarkoitan sellaista uutisointia, jossa on käytetty lähteenä sosiaalisen median sisältöjä, esimerkiksi sosiaalisen median käyttäjien julkaisuja.

1.3 Työssä käytettävä tutkimusmenetelmä

Tutkimukset jaotellaan yleensä laadullisiin eli kvalitatiivisiin tutkimuksiin, sekä määrällisiin, kvantitatiivisiin tutkimuksiin. Määrällinen tutkimus perustuu toisaalta laadulliseen tutkimukseen, joten laadullista tutkimusta voidaan pitää kaiken tutkimustoiminnan perustana. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä, sen koostumusta, tekijöitä ja suhteita näiden osien välillä. Laadullinen tutkimus vastaa kysymykseen "Mistä tässä on kyse?". Laadullinen tutkimus tuottaa vastauksen tähän kysymykseen

käytännöstä. Määrällisessä tutkimuksessa sen sijaan lähdetään liikkeelle teoriasta, eli tiedetään jo mistä on kyse, ja tätä tietoa testataan määrällisellä tutkimuksella käytännössä. (Kananen 2013, 26.)

Tavoitteenani on tutkia työssäni sitä, millaista on journalismi, jossa uutisia luodaan käyttämällä lähteenä Facebookissa julkaistuja tietoja. Tavoitteenani on ymmärtää someuutisoinnin lainalaisuuksia ja tarkastella uutisointia useasta eri näkökulmasta, esimerkiksi journalistietiikan eri säännösten ja lähdekritiikin vaatimusten kannalta. Työni on siis laadullinen tutkimus, jossa pyrin tarkastelemaan ja ymmärtämään tutkimaani ilmiötä.

Työssäni on tapaustutkimukselle ominaisia piirteitä. Tapaustutkimus kuvaa tarkkapiirteisesti ja perusteellisesti jotakin tutkittavaa ilmiötä. Kun määrällisessä tutkimuksessa tapaus on tilastollinen yksikkö, tapaustutkimuksessa tapaus on useimmiten ilmiö tai tapahtumakulku. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan usein vain yhtä tai hyvin pientä joukkoa tapauksia. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–10.) Tässä työssä tutkimuksen kohteena on kaksi uutistapausta, joita käsitellään etiikan kannalta vaihe vaiheelta, ikäänkuin tapahtumakulkuina. Uutisprosessista voidaan erottaa ainakin kaksi erillistä vaihetta, tiedonhankinnan vaihe sekä julkaisuvaihe, joissa molemmissa tehdään eettisiä valintoja (Juntunen 2009,171).

Pyrin työssäni myös arvioimaan uutisointia, jossa on käytetty Facebookia lähteenä. Arvioin uutistapauksia journalistietiikan ihanteiden, arvojen ja normien kannalta. Pyrin antamaan kehitysehdotuksia siitä, miten vastaavaan uutisointiin liittyviä käytäntöjä voisi muokata, jotta uutisointi vastaisi jatkossa paremmin journalistietiikan ihanteita ja säännöksiä. Työssäni pyrin siis arvioinnin kautta myös kehittämään someuutisointia. Tässä mielessä työni on evaluaatiotutkimus. Evaluaatiotutkimus eli arviointitutkimus on laadullisen tutkimus, jossa pyritään arvioimaan aikaisempien päätösten ja toimenpiteiden tuloksia tai esimerkiksi jonkin toiminnan tehokkuutta ja tuloksellisuutta. Tutkimuksella tähdätään siihen, että näitä toimenpiteitä ja päätöksiä voidaan korjata. (Uusitalo 2001, 68.) Omassa työssäni tämä arvioitava toiminta on sellainen uutisointi, jossa käytetään Facebookia pääasiallisena lähteenä.

Yksi evaluaation osa-alueista on formatiivinen evaluaatio. Sen avulla varmistetaan, että jokin toiminta on haluttua, hyvin suunniteltua ja totutettua. Formatiivisessa evaluaatiossa pyritään arvioimaan tarpeita, hyödynnetään aiempaa kirjallisuutta, asetetaan päämääriä,

testataan materiaaleja ja tehdään pilottitutkimuksia. (Holmila 1999, 54.) Tutkimuksessani korostuu tämä evaluaation elementti. Työssäni pyrin selvittämään, onko someuutisointi hyvin suunniteltua ja toteutettua journalistietiikan ja lähdekritiikin näkökulmasta. Hyödynnän työssäni aiempaa kirjallisuutta, joka käsittelee esimerkiksi journalistietiikan ihanteita. Asetan tämän teorian pohjalta päämääriä sen suhteen, millaista on laadukas uutisointi esimerkiksi journalistietiikan kannalta. Testaan materiaaleja tarkastelemalla uutistapauksia, joissa lähteenä on käytetty sosiaalista mediaa.

Arvioinnit eivät näytä tuottavan paljon uutta tietoa, vaan ne ennemminkin jäsentävät jo olemassa olevia käsityksiä. Yhtenä merkittävimpänä arviointitutkimuksen vaikutuksena on pidetty sen aiheuttamaa kriittistä keskustelua aiheesta. Arvioinnin kautta on pystytty ottamaan esiin vaikeita asioita, joita ei muuten olisi välttämättä käsitelty. (Saarinen 1999, 69–70.)

Työssäni käsittelen someuutisointia journalistietiikan kannalta. Etiikka käsittelee sitä, millainen toiminta on hyväksyttävää ja oikein, ja millainen taas ei (Merrill & Odell 1983, 78–79). On olemassa monenlaisia eettisiä suuntauksia, tietty toiminta saattaa olla yhden eettisen suuntauksen perusteella väärin ja toisen suuntauksen perusteella oikein.

Myöskään journalistietiikassa ei ole juuri olemassa täysin oikeaa tai väärää toimintaa, vaan lähinnä erilaisia eettisiä näkökulmia ja ihanteita. Tästä syystä en odota päätyvän työssäni siihen, että Facebookin käyttö lähteenä olisi journalistietiikan kannalta joko väärin tai oikein. Sen sijaan jäsentelen työssäni erilaisia eettisiä näkökulmia suhteessa someuutisointiin. Toivon jäsentelyn selkeyttävän käsittelemääni aihetta, jolloin siitä on helpompi käydä kriittistä keskustelua. Keskustelun kautta voidaan mahdollisesti jatkossa kehittää someuutisointiin liittyviä käytäntöjä.

1.4 Opinnäytetyön rakenne ja työn kuvaus

Opinnäytetyöni 1. luvussa esittelen tutkimukseni aiheen, sen tavoitteen, työssä käytettävän tutkimusmenetelmän ja työni rakenteen. Työni 2. luku käsittelee sosiaalista mediaa, somen palvelua Facebookia, Facebookin ominaisuuksia sekä palvelun käyttöä toimittajan työssä. Kun arvioimme Facebookin käyttöä lähteenä eettisestä näkökulmasta on olennaista hahmottaa, miten Facebookia käytetään ja kuinka julkista tai yksityistä palvelussa tuotettu tieto on.

Opinnäytetyöni 3. luvussa paneudutaan journalistietiikkaan, sen pääsuuntauksiin, perusarvoihin ja normeihin, sekä etiikkaan vaikuttaviin lakeihin ja itsesääntelyyn. Etenkin tässä luvussa esille tulleita asioita peilataan myöhemmin työn 6. luvussa käsiteltäviin uutistapauksiin. 4. luvussa keskitytään itsesääntelyyn Suomessa, Julkisen sanan neuvostoon ja neuvoston työssään käyttämään ammattisäännöstöön, Journalistin ohjeisiin. Käyn luvussa läpi sitä, millaisena journalistisena lähteenä JSN pitää Facebookia, ja miten toimittajat ovat kommentoineet JSN:n Facebook-lähteisiin liittyvää toimintaa. Tämä luku on olennainen someuutisointiin liittyvien käytäntöjen kehittämisen kannalta. Kehittämisen kannalta on olennaista tietää, miten JSN ja Journalistin ohjeet vaikuttavat käytäntöihin nykyään.

5. luvussa käsittelen lähdekritiikkiä journalistisessa työssä. Journalismin peruseriaatteeseen totuudellisuuteen pyritään käytännössä journalistisessa työssä lähdekritiikin kautta. Lähdekritiikki on siis olennainen aihe journalistietiikan kannalta.

6. luku on keskeisin työni kannalta. Esittelen luvussa kaksi uutistapausta, joissa on käytetty lähteinä Facebook-päivityksiä. Tarkastelen näitä tapauksia työn tietopohjan perusteella, etenkin 3. luvussa käsiteltyjen asioiden pohjalta. Pohdin luvussa sitä, kuinka uutistapauksissa toteutuvat journalistietiikan arvot ja normit, millaista on ollut lähdekritiikki uutistapauksissa, ja kuinka Facebookin luonne sosiaalisen median palveluna on mahdollisesti vaikuttanut uutistapauksiin.

Käsittelen uutistapauksia 6. luvussa siten, että esitän uutisten julkaisemista sellaisenaan puoltavat seikat yhdessä alaluvussa. Toisessa alaluvussa käsittelen niitä asioita, jotka eivät puolla uutisten julkaisemista sellaisenaan. Lisäksi pohdin erillisessä alaluvussa sitä, kuinka uutisointia olisi voitu muokata, jotta se olisi paremmin vastannut journalistietiikan arvoja ja säännöksiä.

Työni 7. luvussa teen yhteenvedon työssäni esille tulleista asioista. Esittelen työni johtopäätökset ja johtopäätösten perusteella syntyneet kehitysehdotukset. Pohdin luvussa sitä, miten tutkimaani aihetta olisi tarvetta tutkia jatkossa. Arvioin 7. luvun lopussa omaa työtäni ja työskentelyäni työprosessin aikana.

2 Facebook ja journalismi

2.1 Sosiaalisen median käsite

Sosiaalisen median asiantuntijan Harto Pönkän mukaan sosiaalinen media on määritelty Suomessa usein kolmikantaiseksi. Kolmiomallin mukaan sosiaalinen media koostuu sisällöistä, teknologioista ja yhteisöistä. (Pönkä 2014, 35–36.) Esimerkiksi vuonna 2007 Teknologian tutkimuskeskus VTT:n raportissa esitettiin, että sosiaalinen media rakentuu sisällöstä, yhteisöistä ja Web 2.0 -teknologioista (Kangas, Toivonen & Bäck 2007, 14). Vuotta myöhemmin Jussi-Pekka Erkkola määritteli pro gradu -tutkimuksessaan, että sosiaalinen media on teknologiasidonnainen ja rakenteinen prosessi, jossa yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla vertais- ja käyttötuotannon kautta (Erkkola 2008, 88).

Sanastokeskus TSK:n vuonna 2010 julkaiseman määritelmän mukaan sosiaalinen media on tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntävä viestinnän muoto, jossa käsitellään vuorovaikutteisesti ja käyttäjälähtöisesti tuotettua sisältöä. TSK:n määritelmän mukaan sosiaalisessa mediassa myös luodaan sekä ylläpidetään ihmisten välisiä suhteita. (Sanastokeskus TSK 2010, 14.)

Sosiaalisesta mediasta puhuttaessa tarkoitetaan usein suoranaisesti myös niitä verkkopalveluita, joita pidetään osana sosiaalista mediaa. Sosiaalisen median palveluiksi kutsutaan verkkopalveluita, jotka perustuvat sosiaaliseen mediaan, tai joiden ensisijainen käyttötarkoitus liittyy sosiaaliseen mediaan. (Pönkä 2014, 36.) Tällaisia verkkopalveluita ovat esimerkiksi Facebook, Wikipedia, Youtube, Twitter ja Instagram.

Sosiaalisen median verkkopalvelut ovat keskenään erilaisia ja vastaavat erilaisiin käyttäjien tarpeisiin. Se, millaisiin tarpeisiin palvelu vastaa vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka aktiivisesti käyttäjät itse luovat palveluun uusia sisältöjä. Esimerkiksi videopalvelu Youtube on sosiaalisen median palvelu, jossa käyttäjät pääsääntöisesti katsovat palveluun ladattuja videoita viihdemielessä, eivätkä niinkään aktiivisesti luo omia sisältöjä. Suomessa Youtubella on noin 2 miljoonaa kuukausittaista käyttäjää, mutta suomalaisen Youtube-asiantuntija Toni Nummelan laskurin mukaan tätä kirjoittaessa vain reilu 260 000 suomalaista on itse ladannut videon Youtubeen. (Pönkä 2014, 115; Nummela 2015.)

Sosiaalisen median palvelut eroavat toisistaan myös sen suhteen, kuinka avoimia palvelut ovat. Facebookissa käyttäjien julkaisujen näkyvyys riippuu paljon julkaisujen julkaisuasetuksista sekä käyttäjien välisistä kaverisuhteista. Läheskään kaikki tiedot palvelussa eivät ole kaikkien käyttäjien saatavilla, joten palvelua ei voi pitää sisäisesti avoimena. Yhteisöpalvelu Twitteriä voi sen sijaan pitää palveluista ehkä merkittävimpänä avoimuuden lisääjänä. Tämä lyhytviestipalvelu tunnetaan 140 merkkiä pitkistä viesteistään, twiiteistä. Twitterissä profiilit ovat yleensä avoimia, hyvin harva käyttäjästä pitää profiilinsa suojattuna. Suurin osa Twitterin viestivirrasta on siis julkista, jolloin kuka tahansa voi levittää käyttäjien jakamaa tietoa eteenpäin. (Pönkä 2014, 27; 97.)

2.2 Sosiaalisen median palvelut Suomessa

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 puolet suomalaisista oli mukana erilaisissa yhteisöpalveluissa (Tilastokeskus 2014). Yhteisöpalvelulla tarkoitetaan esimerkiksi Facebookin, Twitterin tai LinkedInin kaltaisia sosiaalisen median palveluita, joille on ominaista se, että palvelun käyttäjät luovat muille käyttäjille näkyvän profiilin, ja voivat verkostoitua, eli luoda yhteisöjä muiden käyttäjien kanssa (Pönkä 2014, 83).

Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan 51 prosenttia 16–89-vuotiaista suomalaisista kertoi seuranneensa jotain yhteisöpalvelua viimeisen kolmen kuukauden aikana. Luku oli kasvanut edellisvuodesta kolmella prosentilla. Lähes kaikki 16–24-vuotiaat (93 prosenttia) seurasivat jotakin yhteisöpalvelua, 25–34-vuotiaista 82 prosenttia kertoi seuranneensa yhteisöpalveluita. (Tilastokeskus 2014.)

Facebook oli vuonna 2014 edelleen käytetyin sosiaalisen median palvelu Suomessa. Yhteisöpalveluiden käyttäjistä 95 prosenttia kertoi seuranneensa Facebookia viimeisen kolmen kuukauden aikana. Twitteriä seurasi 20 prosenttia, Linkediniä 17 prosenttia ja Instagramia 13 prosenttia yhteisöpalveluiden seuraajista. On huomattava, että verrattuna vuoteen 2013 Facebookia käyttäneiden osuus ei ole vähentynyt, mutta muiden edellä mainittujen palvelujen seuraaminen oli yleistynyt. (Tilastokeskus 2014.)

Sosiaalisen median palveluihin kuuluvat pikaviestipalvelut ovat kasvattaneet suosiotaan nopeasti viime vuosien aikana. Vuonna 2014 nuorista 16–24-vuotiaista suomalaisista 75 prosenttia käytti päivittäin näitä pikaviestipalveluja, ja koko 16–89-vuotiaasta väestöstä palveluja oli käyttänyt kolmannes. (Tilastokeskus 2014.) Esimerkki tällaisesta palvelusta

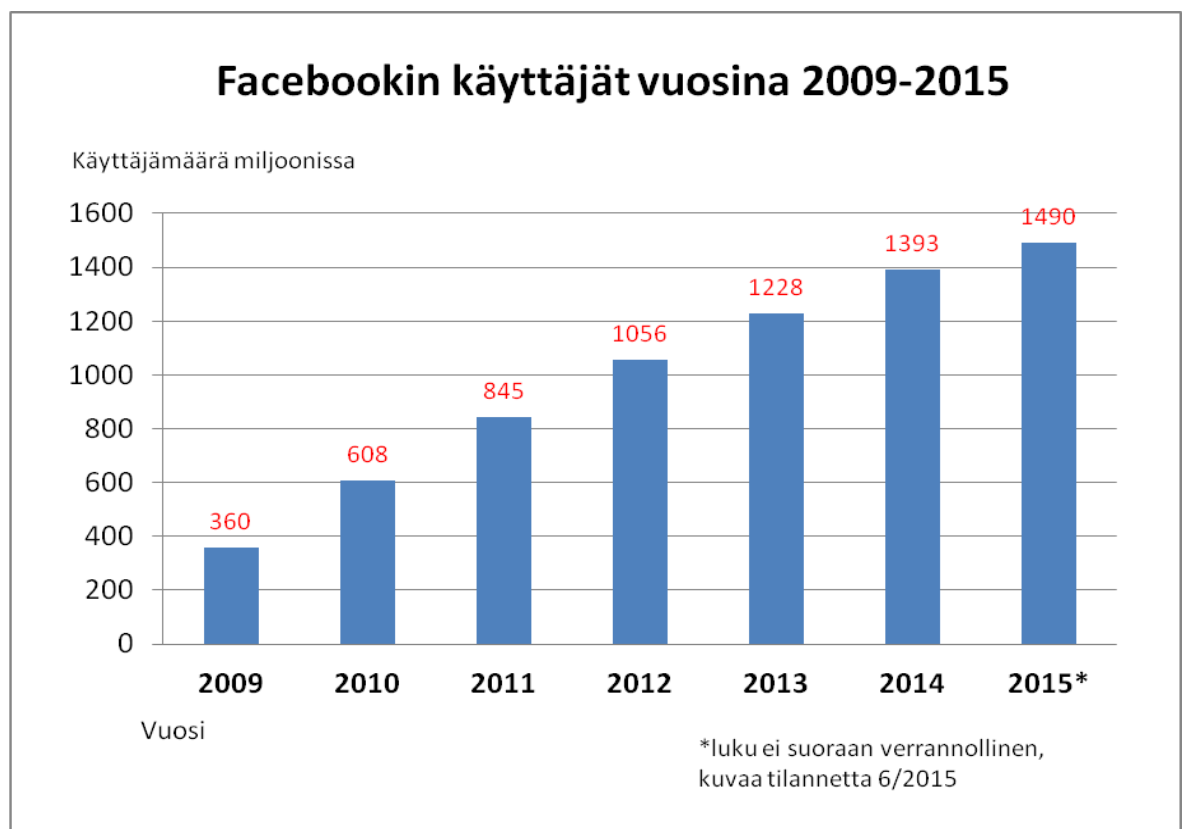
on älypuhelimilla käytettävä vuonna 2009 toimintansa aloittanut WhatsApp. WhatsAppissa on mahdollista lähettää viestejä, jotka voivat sisältää tekstejä, ääntä, kuvia tai videoita. (Pönkä 2014, 136.)

2.3 Facebook ja sen luonne sosiaalisen median kanavana

2.3.1 Mikä on Facebook?

Facebook on Yhdysvalloissa helmikuussa 2004 perustettu sosiaalisen median palvelu. Palvelu oli aluksi vain Harvardin yliopiston opiskelijoiden käytettävissä, jonka jälkeen se avattiin myös muiden yhdysvaltalaisen yliopistojen opiskelijoiden käyttöön. Syyskuussa 2006 palvelu avattiin kaikille yli 13-vuotiaille. (Pönkä 2014, 85.)

Facebook on tällä hetkellä maailmanlaajuisesti suosituin sosiaalisen median palvelu (Pönkä 2014, 84). Facebookin käyttäjämäärä on kasvanut myös vuosina 2014 ja 2015, tosin käyttäjämäärän kasvu on selkeästi hidastunut viime vuosien aikana. Viimeisimpien lukujen mukaan Facebookilla on 1,49 miljardia kuukausittaista käyttäjää. (Statista 2015.)

Kuvio 1. Facebookin käyttäjämäärät maailmanlaajuisesti vuosina 2009–2015 (Statista 2015.)

Oheisessa kuviossa on kuvattu Facebookin kuukausittaisia käyttäjiä vuosina 2009–2015. Luvut ovat Facebookin ilmoittamia ja ne on mitattu kunkin vuoden viimeisessä kvartaalissa. Vuoden 2015 luku ei ole suoraan verrannollinen muiden vuosien lukuihin, sillä luku ilmaisee tilanteen 2015 vuoden keskivälissä, toisen kvartaalin aikana.

Facebookin käyttäjämäärän on useaan otteeseen ennakoitu kääntyvän nopeaan laskuun. Esimerkiksi vuoden 2014 alussa Princetonin yliopiston tutkijat arvioivat, että seuraavan kolmen vuoden aikana noin 80 prosenttia Facebookin käyttäjistä hylkää palvelun (Cannarella & Spechler 2014). Facebookin käyttäjämäärän kehitys ei kuitenkaan ainakaan vielä tue näkemystä palvelun suosion äkillisestä romahtamisesta.

Sen sijaan on havaittu, että Facebookin käyttäjäkunta on muuttunut iältään vanhemmaksi. Palvelun suosio teini-ikäisten keskuudessa hiipuu ja nuoret siirtyvät käyttämään yhä enemmän muita sosiaalisen median palveluita Facebookin sijasta. (Matthews 2014; Van Grove 2013.)

Facebookin toiminta perustuu palvelun käyttäjien tuottamaan sisältöön ja sisällön jakamiseen. Käyttäjät voivat julkaista ja jakaa palvelussa tekstejä, kuvia, videoita ja linkkejä. Toiminta on vastavuoroista, sillä käyttäjät saavat seurata muiden käyttäjien julkaisemia sisältöjä. Facebookin käyttäminen edellyttää rekisteröitymistä palveluun. Rekisteröitymisen eli henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen luomisen myötä käyttäjälle luodaan profiilisivu, joka näkyy muille palvelun käyttäjille. Profiilisivun luomisen jälkeen palvelun käyttäjä voi pyytää muita käyttäjiä kavereikseen. (Pönkä 2014, 84–86.)

2.3.2 Julkisuus ja yksityisyys Facebookissa

Facebook on muuttunut monilla eri tavoilla vuosien mittaan. Palvelun ulkoasua ja ominaisuuksia on muokattu useaan otteeseen, ja palvelun yksityisyyteen ja julkaisujen näkytyteen liittyviä asetuksia on säännöllisesti muutettu.

Aluksi Facebookin käyttäjän julkaisut näkyivät vain niille toisille käyttäjille, jotka olivat sisällön tuottaneen käyttäjän kavereita. Tämä edellytti molemminpuolista kaverisuhteen syntymistä, sitä että molemmat käyttäjät hyväksyivät kaveruuden palvelussa. Vuonna 2011 alkaen käyttäjät ovat kuitenkin voineet asettaa oman profiilinsa kaikille julkisiksi niin, että kuka tahansa Facebookin käyttäjä voi nähdä profiilin ja sen kautta tehdyt julkaisut. (Pönkä 2014, 84.)

Facebookin käyttäjä voi määrittellä julkisuusasetukset erikseen jokaiselle julkaisulleen. Sisältöä julkaistaessa käyttäjä valitsee neljästä eri vaihtoehdosta, mikä määrittelee sen, kenelle julkaisu näkyy. Vaihtoehdot ovat seuraavat:

- Julkinen: Julkaisu näkyy kaikille Facebookin käyttäjille, sekä myös palvelun ulkopuolella oleville.
- Kaverit: Julkaisu näkyy käyttäjän Facebook-kavereille, sekä julkaisuun merkittyjen Facebook-käyttäjien kavereille.
- Vain minä: Julkaisu näkyy vain käyttäjälle itselleen.
- Mukautettu: Julkaisu näkyy pelkästään tietyille, käyttäjän itse valitsemille kavereille tai esimerkiksi kaveriryhmille. Käyttäjä voi myös valita erikseen sellaiset kaverit, joille ei halua julkaisun näkyvän. (Pönkä 2014, 87.)

Vuonna 2006 palvelussa lanseerattu Newsfeed-ominaisuus vaikuttaa myös merkittävästi käyttäjien julkaisujen näkyvyyteen palvelussa. Newsfeed eli uutisvirta tarkoittaa sitä, että Facebookin käyttäjä näkee etusivullaan jatkuvasti päivittyvän tapahtumavirran, joka sisältää käyttäjän kavereiden tekemiset Facebookissa. Tapahtumavirrassa näkyy paljon muutakin, kuin pelkästään kavereiden tekemiä julkaisuja. Käyttäjä näkee virrasta mahdollisesti esimerkiksi sen, kun kaverit ovat kommentoineet tai tykänneet julkaisuista, kun kaverit ovat liittyneet uusiin ryhmiin ja kun kaverit hyväksyneet uusia kavereita. Uutisvirta ei sisällä kaikkia tuoreimpia julkaisuja, vaan Facebook seuloa algoritmia käyttämällä uutisvirtaan ne julkaisut, jotka se uskoo kiinnostavan eniten palvelun käyttäjää. (Ridell 2011, 19; Pönkä 2014, 84.)

Newsfeedin myötä Facebookin käyttäjä näkee etusivullaan mahdollisesti myös paljon sellaista materiaalia, jota hänen omat kaverinsa palvelussa eivät ole julkaisseet. Tämä johtuu siitä, että kun palvelun käyttäjä tykkää toisen käyttäjän julkaisusta, joka on julkinen, tai kommentoi tätä julkaisua, tykkääminen ja kommentointi sekä kyseessä oleva julkaisu näkyvät mahdollisesti päivityksestä myös tykänneen tai kommentoineen käyttäjän kavereiden etusivulla. Näin yksittäinen julkaisu ja siitä käyty keskustelu voi levitä helposti laajalle. (Pönkä 2014, 84.)

Tykkäämisen ja kommentoinnin lisäksi toisen käyttäjän tekemiä julkaisuja voi myös jakaa (Facebook 2015b). Esimerkiksi kun käyttäjä A jakaa käyttäjä B:n tekemän päivityksen, B:n päivitys näkyy mahdollisesti myös A:n kavereiden uutisvirrassa samaan tapaan kuin jos kyseessä olisi A:n itse julkaisema sisältö.

Kaikki sisällöt eivät voi kuitenkaan levitä tykkäämisen, kommentoinnin tai jakamisen kautta. Jos Facebookin käyttäjän tekemän julkaisun julkisuusasetukseksi on valittu "Kaverit", ei julkaisusta tykkääminen tai kommentointi tee julkaisua näkyväksi tykkääjän tai kommentoijan kavereille.

Esimerkki julkaisun näkyvyydestä Facebookissa:

A julkaisee päivityksen, ja valitsee julkaisemisen yhteydessä, että tämän päivityksen voivat nähdä vain hänen kaverinsa Facebookissa. A:n kaveri B tykkää A:n julkaisemasta päivityksestä. C, joka on B:n kaveri, muttei A:n kaveri, ei voi nähdä A:n päivitystä B:n tykkäyksestä huolimatta.

Jos julkaisun julkisuusasetukseksi on valittu Kaverit, ei julkaisua voi myöskään jakaa vapaasti (Facebook 2015b).

Facebookissa käyttäjät voivat kommunikoida keskenään myös lähettämällä yksityisviestejä. Näitä viestejä voi lähettää yksittäisille käyttäjille, tai useammalle käyttäjälle, aikaisemmin luodun ryhmän jäsenille. (Facebook 2015c.)

Edellä kerrotun perusteella voidaan todeta, että Facebookin käyttäjä pystyy määrittelemään julkisuuttaan palvelussa monin eri tavoin. Käyttäjille tarjottu mahdollisuus lähettää yksityisviestejä tai jakaa omat julkaisunsa hyvin pienellekin ryhmälle tukevat ajatusta siitä, että Facebook on yksityisen viestinnän väline. Toisaalta halutessaan Facebookin käyttäjä voi toimia palvelussa hyvinkin avoimesti, esimerkiksi niin, että jopa palvelun ulkopuoliset voivat nähdä hänen julkaisunsa ja kuka tahansa käyttäjä voi kommentoida ja jakaa hänen julkaisujaan. Näin käytettynä Facebook toimii käytännössä julkaisualustana.

Facebookin luonne, joka tukee sekä yksityistä viestintää että julkista jakamista tulee esiin myös palvelun perusperiaatteissa. Perusperiaatteista ensimmäisessä sanotaan, että kuka tahansa saa julkaista mitä tahansa informaatiota, missä tahansa muodossa. Toisessa periaatteessa sen sijaan kerrotaan, että ihmisten on Facebookissa omistettava omat tietonsa, ja että heillä on oikeus päättää kenelle jakaa tätä tietoa. (Facebook 2015a.) Mielestäni on hieman ristiriitaista, että yksi perusperiaate vahvistaa oikeuden julkaista ja jakaa mitä tahansa informaatiota kenelle tahansa, kun taas toinen periaate vahvistaa oikeuden omistaa tiettyä tietoa ja rajata sen julkisuutta.

Riippumatta peruseriaatteesta, jonka mukaan palvelun käyttäjillä on oikeus omaan tietoonsa, Facebook on jatkuvasti kokeillut julkiseen näkymiseen liittyvien pelisääntöjen rajoja. Se on poistanut tilallisia esteitä palvelun käyttäjien eri verkostojen väliltä ja palvelun ulkopuolisten suuntaan. Esimerkiksi vuonna 2009 Facebook teki käyttäjien henkilöä koskevista tiedoista, kuten profiilikuvasta, asuinpaikasta ja kaverilistoista, vakioasetuksissa avoimia myös palvelun ulkopuolisille. (Ridell 2011, 20.)

Tietojen julkisuutta ja näkyvyyttä koskeneet uudistukset, kuten vuonna 2006 lanseerattu Newsfeed-ominaisuus, ovat alati aiheuttaneet vastustusta palvelun käyttäjissä. Käyttäjien protestointi on pakottanut Facebookin viilaamaan edelleen palvelun ominaisuuksia ja tarjoamaan välineitä yksityisyyden rajaamiseksi. (Ridell 2011, 20–22.)

Seija Ridellin vuonna 2010 toteuttaman tutkimuksen mukaan Facebookin käyttäjien mielestä palvelun huonoimmat puolet koskevat yksityisyyttä. Käyttäjät kokevat huolta ja epävarmuutta omasta tai muiden yksityisyydestä. Käyttäjien yksityisyyteen liittyvät kysymykset ja ongelmat ovat hyvin monitahoisia: ne voivat koskea niin henkilötietojen salassa pysymistä ja yksityisyysasetusten pitävyyttä Facebookissa, kuin myös yksityisyyden rajojen yleistä hämärtymistä yhteiskunnassa. (Ridell, 2011, 94–99.) Ridell summaa käyttäjien yksityisyyttä koskevat mietteet seuraavasti:

Kiteyttäen yksityisyyteen liittyvissä ongelmissa on kyse uhasta, jonka Facebookin koetaan tuottavan joko omaan tai muiden henkilöön liittyvien virallisten tietojen turvattuna pysymiselle tai muussa mielessä henkilökohtaisiksi tai omiksi miellettyjen aineistojen säilymiselle ulkopuolisilta suojattuina ja salattuina (Ridell, 2011, 95).

2.4 Sosiaalinen media toimittajan työvälineenä

2.4.1 Some korvaamaton ja monipuolinen työväline

Sosiaalisesta mediasta on tullut viime vuosien aikana toimittajien perustyökalu. Toimittajat hyödyntävät sosiaalisen median palveluita monilla eri tavoilla omassa työssään. Journalistiliiton vuonna 2012 julkaiseman tutkimuksen mukaan suomalaistoimittajista lähes kaksi kolmasosaa (62 prosenttia) käytti sosiaalista mediaa päivittäin työnsä tukena. Toimittajat kertoivat käyttävänsä sosiaalista mediaa muun muassa juttuaiheiden etsimiseen (54 prosenttia käyttää säännöllisesti) sekä haastateltavien ja mielipiteiden etsimiseen (45 prosenttia käyttää säännöllisesti). Journalistiliiton tutkimukseen vastasi 536 Journalistiliiton jäsentä. (Suomen journalistiliitto 2012.)

Viime vuonna viestintätoiminto Cisionin julkaiseman Social Journalism Study 2014 - tutkimuksen mukaan 53 prosenttia kyselyyn vastanneista suomalaistoimittajista arvioi, ettei pystyisi tekemään työtään ilman sosiaalista mediaa. Jopa 75 prosenttia kyselyyn vastanneista suomalaisista toimittajista kertoi käyttävänsä somea kaikkiin keskeisiin tehtäviinsä. Tutkimuksen mukaan suomalaistoimittajien suosituimmat kanavat olivat Facebook ja Twitter, ja tärkein syy sosiaalisen median käytölle oli uutisaiheiden etsiminen. Tutkimukseen vastasi Suomessa 255 median edustajaa. (Cision 2014.)

Sosiaalisen median käyttö osana toimitustyötä näkyy myös siinä, että mediatalot ovat nähneet tarpeelliseksi laatia erilaisia ohjeistuksia sosiaalisen median käytöstä. Näitä ohjeistuksia on kartoitettu esimerkiksi vuonna 2013 valmistuneessa Tampereen yliopiston tutkimushankkeessa. Tutkimushankkeessa selvisi, että kysytyistä 23 mediasta ainakin viidessätoista oli käytössä sosiaalisen median ohjeistus. Neljässä mediatalossa ei ollut ohjeistusta ja neljästä mediasta ei saatu tietoa. Sosiaalisen median ohjeistuksissa käsiteltiin muun muassa toimittajan roolia somessa. Toimittaja voidaan mieltää somessa työnantajansa edustajaksi, vaikka hän toimisikin siellä yksityishenkilönä. Ohjeissa annettiin neuvoja myös siitä, kuinka toimittajan tulisi reagoida somessa ilmenneeseen, työnantajaa koskevaan negatiiviseen palautteeseen. Tämän lisäksi ohjeissa muistutettiin lähdekritiikistä, joka tulisi ottaa huomioon etsittäessä somesta tietoa. (Vainikka 2013, 10–13.)

2.4.2 Facebook toimittajan lähteenä

Juttuideoiden ja haastateltavien etsimisen lisäksi toimittajat käyttävät sosiaalista mediaa myös suoranaisena lähteenä. Verkkojutuissa viitataan julkisuuden henkilöiden Twitter- viesteihin, ja muusikon lomamatkasta kertovassa jutussa käytetään julkisuuden Instagram-tililtä saatuja kuvia. Myös Facebook-päivitys sellaisenaan voi olla jutun ydin. Tätä kirjoittaessani on kulunut vain reilu viikko siitä, kun perussuomalaisten kansanedustaja Olli Immonen aiheutti laajaa kirjoittelua joukkoviestimissä julkaisemalla Facebook-tilillään päivityksen, jossa hän kertoi taistelevansa monikulttuurisuutta vastaan. (Immonen 25.6.2015.)

Nykyään ei ole myöskään erikoista, että tavallisen yksityishenkilön Facebook-päivitys ylittää uutiskynnyksen. Omien havaintojeni mukaan esimerkiksi niin sanotut sankaritarinat, joissa yksityishenkilö on auttanut pulassa olevaa, nostetaan erityisen helposti Facebookista uutisaiheiksi. Radio Novan verkkosivuilla tänä vuonna julkaistu juttusarja

"Sosiaalisen median sankarit vuonna 2014" tukee ajatuksiani. Juttusarjassa muistellaan viime vuonna somesta julkisuuteen nousseita uutisia, ja kerrotaan kuinka "vuonna 2014 todelliseksi ilmiöksi nousivat arjen sankarien päivitykset teoistaan sosiaalisessa mediassa." (Radio Nova 2014.)

Hyvä esimerkki tällaisesta somessa levinneestä sankaritarinasta on Radio Novan juttusarjassakin muisteltu uutistapaus, joka nimettiin perinteisessä mediassa makkaraperunakohuksi. Makkaraperunakohu sai alkunsa syyskuussa 2014, kun kuopiolainen Emma Kokkonen jakoi Facebook-päivityksen, jossa hän kertoi kuopiolaisen Hesburgerin työntekijöiden käytöksestä. Tytön kertomuksen mukaan vanhahko miesihminen oli ostanut Hesburgerista makkaraperuna-annoksen, mutta pudottanut annoksen vahingossa maahan ennen syömistä. Työntekijät eivät tytön mukaan olleet tehneet mitään auttaakseen miestä, vaan sen sijaan naureskelleet miehelle. Kokkonen oli päättänyt itse auttaa miestä, ja ostanut miehelle uudet makkaraperunat. (Haapsaari 2014.)

Juttu levisi somessa vauhdilla. Kokkonen oli julkaissut päivityksensä sunnuntaina, ja seuraavana päivänä julkaisusta oli tykätty jo noin 40 000 kertaa. Aiheeseen tarttuivat maanantaina muun muassa Iltalehti, Ilta-Sanomat ja MTV. (Koski 2014; Ranta & Vaalisto 2014; Haapsaari 2014.) Tiistaina iltapäivälehdet uutisoivat jo siitä, kuinka makkaraperunakohu oli lähtenyt käsistä. Hesburgerin omistaman Osuuskauppa PeeÄssän toimialapäällikkö kertoi Ilta-Sanomien haastattelussa, että pikaruokaravintolan henkilökunta on joutunut jopa aggressiivisen uhkailun kohteeksi. Työntekijöitä oli päällikön mukaan huoriteltu, ja työntekijöille oli järjestetty ammattiauttajan apua. (Vuorinen 2014.)

Kokkonen kommentoi uudestaan tapausta noin puolitoista viikkoa jupakan alkamisen jälkeen Savon-Sanomien jutussa. Jutussa Kokkonen toteaa olleensa tapauksesta hyvin hämmäntynyt ja kommentoi aihetta muun muassa seuraavalla tavalla:

– En olisi mitenkään arvannut, että päivitykseni leviää niin kuin se teki. Minusta jopa tuntuu pahalta Hesburgerin puolesta. (Koskinen 2014.)

Tampereen yliopistossa toteutettiin vuonna 2012 tutkimushanke, jonka tarkoituksena oli kartoittaa toimittajien toimintaa verkossa ja erityisesti sosiaalisessa mediassa (Tampereen yliopisto 2013). Tutkimuksessa haastateltiin toimittajia, mutta toteutettiin myös kysely

journalismin ulkopuoliselle verkkokansalle. Kyselyyn vastanneet 248 verkkokäyttäjää kertoivat mielipiteensä toimittajien verkkoläsnäolosta. (Vainikka, Noppari, Huhtamäki & Heinonen 2013, 4, 68.)

Kyselyyn vastanneiden verkkokäyttäjien suhtautuminen someuutisointiin oli hyvin kriittinen. Verkkokansan mukaan some-otsikot kertovat siitä, että mediataloissa on meneillään eräänlainen pinnallinen sosiaalisen median buumi, ja uutisoitavaksi kelpaa mikä tahansa sosiaalisen median ilmiö. Verkkokansa painotti sitä, että sosiaalista mediaa lähteenä käytettäessä on tärkeää ymmärtää tekstin konteksti, jottei vitsiksi tai ironiaksi tarkoitettu somesisältö päätyisi uutisiin. (Noppari 2013, 83, 88.)

Verkon käyttäjät eivät pitäneet yksioikoisesti kaikkea verkkoaineistoa julkisena tietona. Kriittisimmin he suhtautuivat juuri sellaiseen tiedonhakuun ja uutisaiheiden poimintaan, joka oli lähtöisin Facebookista. Kyselyyn vastanneista 77 prosenttia oli sitä mieltä, ettei asioiden nostaminen uutiseksi yksityishenkilöiden Facebook-profiilista ole sopivaa. (Noppari 2013, 83–85.)

Julkisuuden henkilöihin suhtauduttiin hieman eri tavalla: 59 prosenttia verkkokansasta oli sitä mieltä, että julkisuuden henkilöiden Facebook-profiileista voisi nostaa aiheita uutisiksi. Osa kyselyyn vastanneista kuitenkin halusi, että julkisuuden henkilöidenkin suljettujen profiilien päivitysten pitäisi antaa olla rauhassa, vaikka toimittaja olisi kyseisen julkisuuden henkilön kaveri palvelussa. Sen sijaan verkkokansa suhtautui huomattavasti Facebook-tiedonhakua suopeammin esimerkiksi blogitekstien tai kaikille avointen keskusteluforumien sisällön käyttämiseen uutismateriaalina. (Noppari 2013, 83–85.)

3 Journalistietiikka

3.1 Journalistietiikan pääsuuntauksia ja perusarvoja

Etiikka on filosofian haara, joka käsittelee sitä, millainen ihmisen toiminta on moraalisesti hyväksyttävää ja millainen ei (Merrill & Odell 1983, 78–79). Etiikalla tarkoitetaan myös oppia niistä periaatteista, joiden pitäisi ohjata käyttäytymistämme (Mäntylä 2008, 49). Journalistietiikalla tarkoitetaan sellaisia yhteiskunnallisia ja ammatillisia tavoitteita ja toimintaperiaatteita, joita journalistien tulisi työssään noudattaa (Bruun & Nordenstreng 1992, 156).

Etiikan pääsuuntauksset ovat teleologinen ja deontologinen etiikka. Teleologisen etiikan eli seurausetiikan mukaan teon hyvyys määritellään sen perusteella, millaiset ovat teon seuraukset. Seurausetiikka voi olla altruistista tai egoistista riippuen siitä, määritelläänkö teon hyvyys sen mukaan, mitä siitä seuraa toisille tai itselle. (Merrill & Odell 1983, 79–80.)

Seurausetiikan hyvällä tarkoitetaan yleensä utilitaristista hyvää, eli sellaista hyvää, joka on hyvä mahdollisimman monelle. Seurausetiikan omaksuneen toimittajan oletetaan arvioivan julkaisemaansa tietoa sen perusteella, millaiset seuraukset tiedon julkaisemisella on. Seurausetiikkaa noudattava toimittaja on valmis poikkeamaan totuudesta jutuissaan, jos jutun seuraukset epäilyttävät. (Mäntylä 2008, 50.)

Filosofi Immanuel Kantin ajatuksiin perustuvan deontologisen etiikan eli velvollisuusetiikan mukaan teon oikeellisuus ei riipu siitä, millaiset seuraukset teolla on, vaan siitä, onko valittu toimintatapa oikea. Yleensä ajatellaan, että velvollisuusetiikan omaksuneen toimittajan tavoite on tuoda aina ilmi totuus ja mahdollisimman paljon tietoa tapahtuneesta, riippumatta esimerkiksi tiedon julkaisemisen seurauksista. (Mäntylä 2008, 50.)

Journalistietiikkaa tutkineen Jorma Mäntylän mukaan Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan toimittajat noudattavat työssään tilanne-etiiikkaa sen sijaan, että noudattaisivat joko velvollisuusetiikkaa tai seurausetiikkaa. Tilanne-etiiikalla tarkoitetaan sitä, että toimittajat turvautuvat tilannekohtaisesti joko velvollisuusetiikkaan tai seurausetiikkaan. (Mäntylä 2008, 56.) Tilanne-etiiikkaa noudattava toimittaja arvioi siis tietoa jossakin tapauksessa sen perusteella, millaisia seurauksia tiedon julkaisemisella on, kun taas toisessa tapauksessa hän julkaisee tiedon miettimättä julkaisemisen seurauksia.

Noudattavatpa journalistit työssään seurausetiikkaa, velvollisuusetiikkaa tai tilanneetiikkaa, voidaan totuudellisuutta varmasti pitää yhtenä journalismin tärkeimpänä ihanteena ja perusperiaatteena. Totuudellisuus sisältyy yleensä myös journalismin määritelmiin. Esimerkiksi edesmenneen Tampereen yliopiston lehdistö- ja tiedotusopin emeritusprofessorin Pertti Hemánuksen mukaan journalismi on ajankohtaista, tosiasiapohjaisten joukkotiedotussanomien tuottamista (Hemánus 1989, 21). Faktaperäisyyttä pidetään sinä tekijänä, joka erottaa journalismin monesta muusta viestinnän muodosta (Kuutti 2015a, 7). Myös useiden Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan journalistit itse pitävät totuudellisuutta työnsä tärkeimpänä ohjenuorana. (Heinonen 1995, 119; Mäntylä 2008, 60–61; Kuistiala 1993, 50.)

Totuudellisuuteen liitetään usein käsitys objektiivisuudesta, puolueettomuudesta. Kielitoimiston sanakirjan määritelmän mukaan objektiivinen tarkoittaa henkilökohtaisesta näkemyksestä tai asenteesta riippumatonta, puolueetonta, tasapuolista, yleispätevää ja asiallista (Kielitoimisto 2015). Journalismissa objektiivisuutta pidetään nykyään idealistisena päämääränä, johon voidaan pyrkiä, mutta jota ei voida koskaan täysin saavuttaa. Toimittajan työ on kuitenkin aina subjektiivista toimintaa, lähtien jo juttuaiheen valinnasta. (Huovila 2005, 166.)

Objektiivisuus, täysi puolueettomuus, on journalismissa käytännössä mahdoton normi. Tämän normin tavoittelemisen sijaan journalistinen objektiivisuus voidaan kuitenkin ymmärtää menetelmänä, jonka avulla on mahdollista testata ja arvioida erilaisia tulkintoja totuudesta. Menetelmän käyttö edellyttää muun muassa objektiivista asennetta, jolla tarkoitetaan hetkellistä etäännyttä omista ennakkoluuloista, valmiutta tutkia tietolähteitä kriittisesti ja avoimuutta epämiellyttävillekin vastaväitteille ja todisteille. (Lehtinen 2013, 101–103.)

3.2 Journalistietiikka ja lait

Laki ei ole synonyymi etiikalle. Se, mikä on mielestämme väärin, ei välttämättä ole lainvastaista. Demokraattisessa yhteiskunnassa lait kuitenkin heijastavat sitä, mitä yleisesti pidetään hyväksyttävänä. Lait luovat rajoja toiminnallemme ja muokkaavat käsitystämme siitä, millainen toiminta on hyväksyttävää. Tästä syystä journalistietiikkaa tarkastellessa on oleellista käsitellä myös sitä, miten laki määrittelee journalistien toimintaa.

Sananvapaus on yksi länsimaisen demokratian perusarvoista. Sananvapauden mukaan jokaisella on oikeus tietoon ja tiedon välittämiseen, oikeus mielipiteeseen ja sen välittämiseen. Sananvapaus on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1966 valmistuneessa, kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa, sekä Euroopan neuvoston vuonna 1953 voimaan tullessa ihmisoikeussopimuksessa. (Tiilikka 2008, 55.)

Sananvapaus on turvattu myös Suomen perustuslaissa. Perustuslain 12 pykälän mukaan jokaisella on sananvapaus, ja tähän sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.). Vuoden 2004 alussa voimaan tulleen sananvapauslain ensimmäisessä pykälässä sanotaan myös, että viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä huomioiden sananvapauden merkitys demokraattisessa oikeusvaltiossa (Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 13.6.2003/460).

Suomen lainsäädäntö lähtee siis siitä perusolettamuksesta, että sananvapauden kuuluu olla mahdollisimman laaja kaikessa viestinnässä, myös journalismissa. Lähtökohta on yleensä samanlainen myös muissa demokraattisissa länsimaissa. Sananvapaus on yksi keskeinen journalismin peruslähtökohdista ja oikeus, jota myös laki pyrkii rajoittamaan mahdollisimman vähän.

Sananvapaus ei ole kuitenkaan rajoittumaton oikeus. Toiset lakiin kirjatut oikeudet voivat jossakin tapauksissa rajoittaa sananvapauden käyttöä. Siinä missä sananvapaus on yksi lakiin kirjatusta perusoikeuksista, sitä on myös esimerkiksi oikeutemme yksityiselämän suojaan. Perustuslain 10 pykälän mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu (Suomen perustuslaki 1999).

Yksityiselämän suojan lähtökohtana on jokaisen oikeus elää elämänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen aiheutonta puuttumista yksilön yksityiselämäänsä. Yksityiselämäänsä katsotaan kuuluvaksi muun muassa yksilön oikeus solmia vapaasti suhteita ja määrätä itsestään ja ruumiistaan, sekä yksilön oikeus pitää yksityiselämäänsä kuuluvat tiedot omana tai vain lähipiirin tietona. Yksityiselämän suojan lisäksi myös perustuslain 10 pykälässä mainittu kunnian suoja voi rajoittaa yksilön sananvapautta. Kunnialla tarkoitetaan yleensä arvonantoa, joka yksilöllä on ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. (Tiilikka 2008, 53–53.)

Oikeutta yksityiselämän suojaan ja kunnian suojaan turvataan pääosin rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännöllä (Tiilikka 2008, 53). Esimerkiksi kunnian loukkaaminen säädetään rangaistavaksi rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §:ssä ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä säädetään rikoslain 24 luvun 8 §:ssä. (Rikoslaki 19.12.1889/39.)

3.3 Journalistietiikka ja itsesääntely

Edellä mainittujen lakien lisäksi suomalaisten journalistien toimintaa ja sananvapautta rajoittaa myös alalla toteutettava itsesääntely. Suomi ei ole itsesääntelyn suhteen poikkeus, sillä useimmissa länsimaissa toimittajat ovat laajasti sitoutuneet noudattamaan erillisiä ammatillisia säännöstöjä, jotka rajoittavat journalistien toimintaa ja siten myös heidän omaa sananvapauttaan. Mistä tämä itsesääntely johtuu?

Demokraattisissa, teollistuneissa ja länsimaisissa yhteiskunnissa journalismin tarkoitus on ollut välittää tosiasiapohjaista ja ajankohtaista tietoa. Journalismi ymmärretään yhteiskunnallisena instituutiona, jolla on yhteiskunnallisia velvoitteita ja johon kohdistuu erilaisia odotuksia. Itsesääntelyinstituutio on osaltaan vastaus journalismille kohdistetuille odotuksille ja vaatimuksille. (Heinonen 1995, 83–85.)

Itsesääntely on myös tapa torjua alaan kohdistuvaa ulkopuolista sääntelyä. Jos itsesääntely toimii, valtiolla ei ole tarvetta säätää yksityiskohtaisia lakeja rajaamaan alan käytäntöjä. Sitoutumalla noudattamaan siis itse kehittämiään yksityiskohtaisia säännöstöjä ala välttyy yksityiskohtaisemmalta valtiolliselta lainsäädännöltä. Näin ollen viestintäalan toimijoilla on suurempi vapaus toimia, vaikka itsesääntely näennäisesti rajoittaisi sananvapautta. (Mäntylä 2008, 11.)

Käytännössä itsesääntelyinstituutio tarkoittaa eettisiä koodeja, säännöstöjä, sekä journalistien ja journalistiseen työhön osallistuvien sidosryhmien jäsenten muodostamia itsesääntelyneuvostoja, lehdistöneuvostoja, jotka valvovat koodien noudattamista alalla. Erilaisia viestintäalan eettisiä koodeja on nykyään noin 90 maassa (Mäntylä 2008, 31). Suomessa journalistisen alan eettinen koodi on nimeltään Journalistin ohjeet. Koodin soveltamista valvoo itsesääntelyelin Julkisen sanan neuvosto. (Mäntylä 2008, 10.)

Eurooppalaisia koodeja on tutkittu Suomessa viime vuosikymmeninä ainakin kahteen otteeseen. Vuonna 1995 Tiina Laitila tutki Tampereen yliopistolla 31 koodia, jotka olivat

käytössä 29 Euroopan maassa. Vuosina 2007–2008 Juha Karilainen tutki omassa pro gradu -työssään vastaavia koodeja, joita oli Euroopassa vuonna 2007 Karilaisen mukaan 50, ja niitä löytyi 46 maasta. (Karilainen 2008, 2, 36.)

Laitilan tutkimuksen mukaan vuonna 1995 Euroopassa journalistisistä eettisistä periaatteista yleisimmät koskivat muun muassa totuudellisuutta ja tiedon oikeellisuutta, virheiden korjaamista, yksilön suojaa, rehellistä ja asiallista tiedon hankintaa sekä suojaa ulkopuolisten puuttumiselle journalistiseen työhön. Karilaisen tutkimus vuonna 2008 osoitti, etteivät periaatteet olleet juuri muuttuneet Laitilan tutkimuksen jälkeen. Kymmenestä yleisimmästä koodistoista heijastuneista periaatteista vain kaksi oli muuttunut reilun kymmenen vuoden aikana. Neljä tärkeintä periaatetta olivat pysyneet samana, niiden keskinäinen järjestys oli vain hieman muuttunut. Nämä neljä periaatetta olivat tiedon oikeellisuus, virheiden korjaaminen, yksilön suoja sekä syrjintäkiellot rodun, etnisen taustan, uskonnon periaatteella. (Karilainen 2008, 72–76.)

3.4 Journalistietiikan peilaaminen uutistapauksiin

Työni 6. luvussa käsittelen kahta uutistapausta ensisijaisesti tässä 3. luvussa esiin tulleiden, journalistietiikkaa koskevien seikkojen kannalta. Journalismin peruseriaate totuudellisuus ja siihen limittyvä objektiivisuus, sekä journalismiin olennaisesti myös lain perusteella liittyvät sananvapaus ja yksityiselämän suoja ovat muun muassa niitä asioita, joiden toteutumista arvioin käsittelemissäni uutistapauksissa.

Journalistisen alan eettiset koodit heijastavat käsitystä alalla hyväksyttävänä pidetystä toiminnasta, eli niitä voidaan pitää journalistietiikan normeina. Eettiset koodit kuten Journalistin ohjeet ovat myös journalistietiikkaa konkreettisimmillaan. Konkretian vuoksi viittaan 6. luvussa uutistapauksia käsitellessäni monesti siihen, mitä Journalistin ohjeissa sanotaan.

Edellä on mainittu neljä eettistä periaatetta, jotka vaikuttavat olevan erityisen tärkeitä journalisteille ympäri Eurooppaa. Näistä neljästä periaatteesta kahta, tiedon oikeellisuutta sekä yksilön suojaa, käsitellään myös työni 6. luvussa uutistapausten yhteydessä.

4 Julkisen sanan neuvosto ja Facebook-lähteet

4.1 JSN ja Journalistin ohjeet

Vuonna 1968 perustettu Julkisen sanan neuvosto (JSN) on journalistinen itsesääntelyelin, jonka työ on tulkita Suomessa hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Neuvosto koostuu nykyään 13 jäsenestä sekä puheenjohtajasta. (JSN 2014a.) Neuvoston jäsenet valitaan kolmikantaperiaatteen mukaan siten, että jäsenet koostuvat toimittajien, kustantajien, julkaisijoiden sekä yleisön edustajista. (Mäntylä 2008, 42–43.)

JSN:n keskeinen tehtävä on käsitellä journalistista työtä koskevia kanteluja ja antaa näistä kanteluista päätöksiä. Päätöksissään ja kannanotoissaan JSN nojaa journalistisen alan eettisiin ohjeisiin, Journalistin ohjeisiin. JSN hyväksyi uusimmat Journalistin ohjeet vuoden 2013 lopulla, ja ne tulivat voimaan 1.1.2014 (JSN 2013a).

Journalistisen alan eettisen ohjeet ovat menneinä vuosikymmeninä muuttuneet Suomessa useaan otteeseen sekä nimeltään että sisällöltään. Ensimmäinen journalistien toimintaa määrittelyt eettinen koodi julkaistiin jo 1958. Suomen Sanomalehtimiesten liitto, nykyinen Suomen journalistiliitto, laati silloin Etikettisäännöt Suomen Sanomalehtimiehille -nimisen ohjeistuksen. (Mäntylä 2008, 39.)

Julkisen sanan neuvoston perustamisen yhteydessä vuonna 1968 hyväksyttiin uusi ammattisäännöstö nimeltä Lehtimiesten ohjeet. Lehtimiehen ohjeita päivitettiin vuosina 1976 ja 1983. Seuraavan kerran säännöstöä muutettiin vuonna 1992, jolloin sen nimeksi tuli Journalistin ohjeet. Journalistin ohjeita on päivitetty vuosina 2005, 2011 ja 2014. (Mäntylä 2008, 43, 63; JSN 2011; JSN 2013a.)

Nykyiset Journalistin ohjeet koostuvat viidestä osasta. Säännösten ensimmäisessä osassa käsitellään toimittajan ammatillista asemaa, toisessa osassa tietojen hankkimista ja julkaisemista, kolmannessa osassa haastateltavan ja haastattelijan oikeuksia, neljännessä virheen korjaamista ja omaa kannanottoa. Viides säännösten osuus käsittelee yksityisen ja julkisen tiedon rajaa journalismissa. (JSN 2013a.)

Vuonna 2014 Julkisen sanan neuvostolle tehtiin yhteensä 345 kantelua (JSN 2014b, 5). Kantelumäärät ovat kasvaneet huomattavasti viime vuosien aikana. Vuosina 2000–2007

kanteluja tehtiin vielä vuosittain alle 150 (JSN 2009, 2.) Vain osa kanteluista päätyy lopulta JSN:n käsiteltäväksi. Kantelu voidaan karsia muun muassa sen perusteella, ettei kantelulle löydy sovellettavaa kohtaa Journalistin ohjeista. Karsiminen voi johtua myös siitä, ettei kantelija ole tehnyt toimitukselle oikaisupyyntöä, vaan kääntynyt suoraan neuvoston puoleen. (JSN 2014b, 5.)

Vuonna 2014 neuvosto teki yhteensä 94 päätöstä. Ennätyksellisen suuri määrä päätöksistä oli langettavia: neuvosto katsoi, että 40 prosentissa käsiteltävistä tapauksista oli rikottu hyvää journalistista tapaa. (JSN 2014b, 5, 9.)

4.2 Facebook-lähteitä koskevia päätöksiä ja linjauksia

Nykyisissä Journalistin ohjeissa ei ole erikseen mainittu sosiaalista mediaa tai sen käyttöä journalistisena lähteenä. Julkisen sanan neuvosto on kuitenkin kommentteillaan ja tekemillään päätöksillä ottanut useaan otteeseen kantaa siihen, millä tavoin toimittaja voi käyttää sosiaalista mediaa, esimerkiksi Facebookia, lähteenä jutuissaan.

Facebookia lähteenä käsiteltiin muun muassa joulukuussa 2012 annetussa JSN:n päätöksessä, jossa vastaajana oli Hufvudstadsbladet-lehti. Hufvudstadsbladetin toimittaja oli liittänyt julkaisemaansa juttuun yksityisen ihmisen Facebookissa julkaisemia kommentteja, jotka tämä henkilö oli kirjoittanut suuren, 1700 ihmistä käsittävän Facebook-ryhmän sivuille. Kommentteja kirjoittaneen henkilön kanteen mukaan hänen kommenttiansa nostaminen uutiseen hänen omalla nimellään oli kohtuutonta ja rikkoi yksityisyyden suojaa. (JSN 2012.)

JSN:n päätös tapauksessa oli vapauttava. JSN perusti vapauttavaa päätöstä muun muassa sillä, että Facebook on julkinen lähde muiden joukossa. Neuvoston mukaan tapauksessa oli kyse julkisesta keskustelupalstasta, jossa vaihdettiin avoimesti mielipiteitä yhteiskunnallisesta asiasta, joten kantelija oli julkisesti vastuussa omista kirjoituksistaan. (JSN 2012.)

Vuonna 2014 JSN käsitteli päätöksessään uutista, jossa käytettiin lähteenä kantelijan Facebook-sivulta poimittua päivitystä. Kyseessä oleva uutinen käsitteli huhuja Urjalan seurakunnan mahdollisesta tulevasta erityistilintarkastuksesta. Kantelija oli Urjalan seurakunnan pastori. Pastori oli kieltänyt toimittajaa käyttämään lähteenä jutussa hänen Facebook-päivitystään, jossa hän oli kertonut harkitsevansa alan vaihtoa. Kantelija oli

myös sitä mieltä, ettei hän saanut tarkistaa juttuun tulevia omia kommenttejaan, ja että jutussa ei ollut katetta jutun otsikolle. Facebook-päivitystä koskeva osuus oli siis vain osa kanteen sisältöä. JSN:n päätös oli vapauttava. Neuvoston mukaan kantelijan Facebook-päivitys oli julkinen, joten sitä sai käyttää vapaasti osana juttua. (JSN 2014c.)

Facebookia lähteenä käsiteltiin myös vuonna 2013 JSN:n päätöksessä, jossa kantelijana oli kirjailija Anja Snellman. (JSN 2013c.) Käyn yksityiskohtaisesti tämän tapauksen läpi myöhemmin työni 6. luvussa.

Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja Risto Uimonen on kommentoinut Facebookia journalistien lähteenä muun muassa Julkisen sanan neuvoston blogissa kesäkuussa 2012. Blogikirjoituksessaan "Facebook journalistien lähteenä" Uimonen toteaa, että Julkisen sanan neuvosto pitää Facebookia lähteenä muiden lähteiden joukossa. Uimonen kertoo, että Tanskassa journalistien itsesääntelyelin Pressenævnet määrittelee eron julkisen ja yksityisen Facebook-tilin välillä sen mukaan, kuinka paljon Facebook-ystäviä tilin ylläpitäjällä on. Suomessa neuvosto ei kuitenkaan toimi samalla tavalla. (Uimonen 19.6.2012.)

Uimonen toteaa kirjoituksessaan, ettei Journalismin ohjeissa tarvitse ottaa erikseen kantaa Facebookiin, sillä ohjeet soveltuvat nykyisellään Facebook-maailmaan ja muihin vastaaviin yhteisöpalveluihin. Uimonen muistuttaa, että Journalistin ohjeissa mainittu faktojen tarkastusvelvollisuus koskee myös niitä tilanteita, jolloin Facebookia käytetään lähteenä. (Uimonen 19.6.2012.)

Yksityisyyttä Facebookissa Uimonen kommentoi kirjoituksessaan seuraavalla tavalla:

Journalistin ohjeiden mukaan kaikki, mikä on julkista, ei ole julkaistavissa. Kun tämän ottaa huomioon, niin Facebookin tilapäivityksiä voi käyttää suhteellisen vapaasti. Jokaisen Facebookiin kirjoittavan perimmäinen tarkoitushan on julkaista tietoja joko itsestään tai jostakin muusta, mitä hän pitää tärkeänä.

Facebook on paitsi yhteydenpitoverkosto myös julkaisualusta. On hyvä muistaa, että jokainen Facebookissa julkaistu tieto voi levitä nopeasti maailmalle myös silloin, kun kasvokirjaystäviä on vain kourallinen. (Uimonen 19.6.2012.)

Julkisen sanan neuvoston jäsen Riitta Ollila julkaisi neuvoston blogissa Facebook-lähteitä koskevan kirjoituksen tammikuussa 2013. Ollila toteaa "Facebookin julkinen tila" -

kirjoituksessaan, että Facebookin käyttö lähteenä on herättänyt keskustelua siitä, onko palvelu julkaisualusta vai käyttäjien yhteydenpitoa toteuttava väline. Ollilan painottaa, että sosiaalisessa mediassa aktiivisesti toiminut ihminen on vastuussa sanomisistaan, oli sitten kyseessä tavallinen ihminen tai vaikuttaja. Ollila lisää, ettei omien sanojen peruminen ole mahdollista sen vuoksi, että on tavallinen ihminen tai oli kyse huumorista. Ollilan mukaan Journalistin ohjeiden yksityistä ja julkista koskevat ohjeet antavat edellytykset arvioida, millaisissa asioissa Facebookia voi käyttää tietolähteenä. Jokaisen ihmisarvoa ja yksityiselämää pitää kunnioittaa. (Ollila 9.1.2013.)

Blogikirjoituksensa lopussa Ollila muistuttaa yksityiselämän suojasta ja toteaa, että "tavallisten ihmisten yksityiset asiat eivät kuulu tiedotusvälineisiin, vaikka niitä julkaistaisiin Facebook-yhteisöissä." (Ollila 9.1.2013.)

4.3 JSN:n linjauksia koskevia toimittajien kommentteja

Julkisen sanan neuvoston kommentit ja päätökset koskien Facebookin käyttöä lähteenä ovat herättäneet paljon keskustelua ja synnyttäneet vastaväitteitä etenkin toimittajien keskuudessa. Toimittaja Jussi Ahlroth kommentoi aihetta loppuvuodesta 2012 Journalistiliiton Journalisti-lehden kolumnissaan. "Facebook ei ole vapaata riistaa" -otsikoidussa kolumnissaan Ahlroth sanoo, ettei Julkisen sanan neuvoston linjaus Facebookista lähteenä heijasta Facebookin käyttäjien tapaa käyttää yhteisöpalvelua. (Ahlroth 2012.)

Ahlrothin mukaan Facebookia koskevat yksityisen viestinnän säännökset jos Facebook määrittellään myös yhteydenpitovälineeksi, eikä pelkästään julkaisualustaksi. Ahlroth muistuttaa, että itse JSN:n puheenjohtaja Uimonen on aiemmin todennut Facebookin olevan myös julkaisualusta (Ahlroth 2012.) Tällä Ahlroth varmasti viittaa Uimosen kirjoitukseen JSN:n blogissa, jossa Uimonen kommentoi "Facebook on paitsi yhteydenpitoverkosto myös julkaisualusta." (Uimonen 19.6.2012.)

Ahlrothin mielestä journalistien pitäisi ottaa Facebook-lähteissään huomioon se, onko päivitys kaikille julkinen, vai jaettu pelkästään käyttäjän kavereille. Journalistien pitäisi lähdekäytännössä huomioida Ahlrothin mielestä myös esimerkiksi Facebook-käyttäjän tilin näkyvyys, ystävien määrää ja kirjoituksen aihe. (Ahlroth 2012.)

Lopuksi Ahlroth toteaa, että journalistien pitäisi kunnioittaa uusia, erilaisia tapoja, joilla ammattilaiset käyttävät uusia viestinnän välineitä. Muuten seurauksena saattaa olla luottamuksen mureneminen. (Ahlroth 2012.)

Toimittaja Johan Alén kritisoi Julkisen sanan neuvoston Facebook-aiheisia kommentteja ja päätöksiä blogissaan 2013 vuoden helmikuussa. Alénin mukaan Julkisen sanan neuvoston Facebook-lähteitä koskevien ratkaisujen perusteella sosiaalisesta mediasta saatuja tietoja ei ole välttämätöntä tarkistaa, vaikka tähän kehoitetaan. Alénin mukaan yleisö odottaa journalisteilta lisätietoja, jotakin lisää sen päälle, minkä jokainen voi saada itse helposti selville. Jos Facebookia pidetään julkaisualustana, media saattaa kutistua pelkästään kopioimaan tätä alustaa. (Alén 26.2.2013.)

Alén siteeraa kirjoituksessaan myös nykyisin aikakauslehti Imagen päätoimittajana toimivaa Heikki Valkamaa, joka ilmaisi kantansa asiaan omassa julkisessa Facebook-päivityksessään helmikuussa 2013:

Linja on huolimattomasti muotoiltu. JSN ei ota huomioon, että Facebookissa on erilaisia asetuksia. Tekstit ja kuvat voivat olla joko julkisia tai rajoitettuja. Nyt linjan voi tulkita, että on aivan sama, julkaiseeko perhekuvasa Facebookissa suljetusti vai julkaiseeko ne Helsingin Sanomien etusivulla. (Alén 26.2.2013.)

Valkama kommentoi myös sitä, kuinka erityyppisiä sosiaalisen median palveluita pitäisi käsitellä eri tavalla:

Twitter on julkinen mikroblogi, julkaisu. Se on siis täysin julkinen. Facebook ei. FB:tä voi käyttää sekä julkaisuna tai rajattuna kommunikaatiovälineenä. Kaikki mitä pannaan suljettuun verkkoon, ei ole julkista. (Alén 26.2.2013.)

JSN:n Facebook-lähteitä koskevat päätökset herättivät huomiota myös yhteisöpalvelu Twitterissä. Muun muassa toimittajat Karo Hämäläinen ja Saska Saarikoski arvostelivat twiiteillään JSN:n ratkaisua, joka koski kirjailija Anja Snellmanin Facebook-päivityksen käyttöä Iltalehden artikkelissa.

Kuva 1. Karo Hämäläisen twiitti (Hämäläinen 13.2.2013.)

Kuva 2. Kuva 2. Saska Saarikosken twiitti (Saarikoski 13.2.2013.)

Toimittaja Esa Mäkinen otti myös kantaa JSN:n linjauksiin omassa blogissaan helmikuussa 2013. Toisin kuin edellä mainitut toimittajat, Mäkinen puolsi JSN:n linjauksia kirjoituksessaan. Mäkinen viittaa tekstissään Anja Snellmania koskevaan JSN:n päätökseen ja toteaa JSN:n linjanneen, että yhteiskunnallisesti merkittäviä Facebook-kirjoituksia saa siteerata ilman kirjoittajan lupaa. (Mäkinen 19.2.2013.)

Mäkisen mukaan Facebook-lähteiden käytössä on kyse Facebookin luonteen ja teknisten ominaisuuksien sijaan sosiaalisista suhteista. Hän toteaa kirjoituksessaan seuraavaa:

Jos olet pääministeri ja kaverisi vuotaa päivityksesi minulle, niin totta kai julkaisen sen. Etenkin jos pääministeri kertoo siinä olevansa kaappidemari tai eroavansa viikon päästä.

Toimittajat eivät siteeraa kavereitaan suoraan, vaan saavat tietoa vuodettuna. Siksi JSN:n päätös on ainoa oikea: vuotoa saa käyttää, vaikka lähde olisi Facebook. Jos itse olisin pääministerin Facebook-kaveri, joutuisin kyllä pahaan rakoon. Kumpi velvoittaa enemmän: kavereisuus vai tärkeä uutinen? Toki tätä pohdintaa tekevät kaikki toimittajat kapakkakeskusteluidenkin jälkeen. (Mäkinen 19.2.2013.)

Mäkisen mukaan ainut keino pitää Facebook-keskustelut poissa mediasta on jättää ne käymättä. "Toiseksi varmin keino on pitää kavereina niin luotettavia ihmisiä, että he eivät vuoda", Mäkinen lisää. (Mäkinen 19.2.2013.)

Mäkisen kirjoituksessa korostuu se, että Facebook on vapaasti käytettävissä silloin, kun kyse on yhteiskunnallisesti tärkeistä asioista ja yhteiskunnallisista vaikuttajista. Ääriesimerkkinä tästä voidaan varmasti pitää tilannetta, jossa pääministerin somejulkaisut käsittelevät poliittisia asioita. Jos kyse ei kuitenkaan ole selkeästi poliittisesta henkilöstä tai poliittisesta kannanotosta, on hankalampaa käytännössä määritellä, milloin tieto on yhteiskunnallisesti tärkeää.

5 Lähdekritiikki

5.1 Lähdekritiikki journalistisessa työssä

Lähdekritiikki journalistisessa työssä tarkoittaa toimittajan hankkimien tietojen oikeellisuuden, luotettavuuden ja kattavuuden arviointia (Miettinen 1988, 136). On selvää, että lähdekiittäisyys on olennainen osa totuudellisuutta tavoittelevassa journalismissa. Toimittajan käyttämät lähteet määrittelevät luonnollisesti suurelta osin, pitävätkö toimittajan julkaisemat asiat paikkansa. Näin ollen tietolähteiden arviointi on keskeinen osa toimittajan ammattitaitoa. (Kuutti 2015a.)

Lähdekritiikin voi jakaa kahteen osaan, sisäiseen ja ulkoiseen lähdekritiikkiin. Ulkoinen lähdekritiikki tarkastelee itse lähdetä. Esimerkiksi henkilölähteen tapauksessa ulkoinen lähdekritiikki tarkastelee sitä, onko henkilöllä asiasta tarpeeksi tietoa, ja onko henkilö ensisijainen lähde vai toissijainen lähde. Ulkoinen lähdekritiikki tarkastelee henkilölähteen tapauksessa myös henkilön suhdetta esillä olevaan asiaan, eli haluaako henkilö antaa asiasta tietoa, ja onko annettu tieto tasapuolista vai vain yksi näkökulma aiheeseen. (Huovila 2005,109.)

Sisäinen lähdekritiikki tarkastelee lähteen välittämää tietoa. Tämän lähdekritiikin avulla on tarkoitus selvittää, onko lähteen antamaa tietoa väritetty, onko tiedosta jätetty kertomatta jotakin, tai onko esimerkiksi jotakin tietoa korostettu. Sisäisen lähdekritiikki tarkastelee myös sitä, kenelle tiedosta on hyötyä tai vahinkoa. (Huovila 2005, 109.)

Mitä useampi lähde vahvistaa tiedon, sitä luotettavampana tietoa voidaan pitää. Tiedon luotettavuutta voi heikentää myös lähteen omat intressit kertomassaan asiassa. Esimerkiksi henkilölähteestä saatavia tietoja pitäisi täydentää vastakkaisiin tavoitteisiin pohjautuvalla tiedolla. (Kuutti 2015a, 44.) Tähän asiaan kiinnitetään huomiota myös Journalistin ohjeiden toisessa osassa, jossa toimittajaa neuvotaan suhtautumaan kriittisesti tietolähteisiin erityisesti kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus. (JSN 2013a.)

5.2 Lähdekritiikki lähdetyyppin mukaan

Journalistiset lähteet voi jakaa kolmeen eri tyyppiin. Nämä kolme lähdetyyppiä ovat dokumenttilähteet, henkilölähteet ja journalistin itsensä tekemä havainnointi. (Kuutti 2015b, 10.)

Dokumentteja lähteinä käytettäessä lähdekritiikissä täytyy keskittyä erityisesti siihen, millainen on ollut dokumentin laatimistilanne ja käyttötarkoitus. Hallinnollisiin tarpeisiin laadittu asiakirja rakentuu usein tarkkaan valikoiduista, ennalta määritellyistä tiedoista, eikä asiakirjassa käsitellä asiaa monipuolisesti. Dokumenttilähteitä arvioitaessa täytyy kiinnittää huomiota myös siihen, kuka asiakirjan on laatinut, millainen on hänen suhteensa dokumentissa käsiteltävään asiaan, ja onko hänellä kykyjä dokumentin laatimiseen. (Kuutti 2015b, 11.)

Henkilölähteiden tapauksessa luotettavuutta voi arvioida muun muassa sen perusteella, millainen on kyseisen henkilön asema, tietämys tai asiantuntemus. Henkilölähteitä käytettäessä lähdekritiikin kannalta olennaista on se, millä perusteilla henkilö tietää kysytystä aiheesta ja miksi hän haluaa kertoa siitä. Toimittajan täytyy selvittää kertooko henkilö omista kokemuksistaan vai onko kyse toisen käden tiedoista, sekä millainen suhde henkilöllä on kertomaansa tietoon. (Kuutti 2015b, 11.)

Henkilölähteillä on erilaisia kertomismotiiveja, jotka voivat värittää hänen jakamaansa tietoa. Kertomismotiivi voi olla tärkeän tiedon julkistamisen lisäksi esimerkiksi henkilökohtainen medianäkyvyyden hankkiminen, tai jopa kosto jutussa kielteisesti käsiteltävää tahoja kohtaan. Toimittajan on tärkeää selvittää henkilölähteen kertomismotiivit, ja käsitellä saamaansa tietoa huomioiden nämä motiivit. (Kuutti 2015b, 11–12.) Vaikka henkilölähde ei pyrkisikään levittämään valheellista tai väritettyä tietoa, voi lähde silti esimerkiksi muistaa asioita väärin. Luotettavana pidetty henkilö ei aina kerro luotettavia tietoja ja päinvastoin. (Kuutti 2015b, 12.)

Toimittajan omaan tarkkailuun ja havainnointiin perustuva tiedonhankinta on muita lähteitä harvinaisempi lähdekäytännön muoto. Havainnointi lähteenä on luotettavampaa niissä tapauksissa, jossa tarkkailtava henkilö ei tiedä olevansa tarkkailun kohteena. Toimittajalla on tarkkailtavan asian suhteen omat ennakkokäsityksensä. Lähdekritiikissä on tärkeää huomioida, kuinka toimittajan omat näkemykset ja ennakko-oletukset ohjaavat tilannetta ja tilanteesta tehtäviä havaintoja. Toimittaja saattaa tahtomattaan ohjailla tilannetta tiettyyn suuntaan, tai keskittyä tarkkailussa epäoleellisiin asioihin. (Kuutti 2015b, 12.)

Toimittaja voi hyödyntää työssään myös nimettömiä, anonyymeja lähteitä. Anonyymilähteet ovat tärkeässä osassa kriittistä, vallankäyttöä arvioivassa

tiedonvälityksessä. Jos henkilölähteet eivät voisi kertoa asioista nimettömästi, he jättäisivät kertomatta arkaluonteisia asioita peläten tiedon julkaisemista itselleen koituvia seurauksia. (Kuutti 2001, 135.)

Anonyymilähde on kuitenkin toimittajalle kaksiteräinen miekka. Vaikka toimittaja voi nimettömän lähteen avulla saada sellaista tietoa, jota ei muulla tavalla saisi, anonyymilähteet saattavat yleistyessään heikentää yleisön luottamusta juttuihin. Lähde kykenee nimettömyyden suojalla kertoa valheellisia asioita, ilman että hän joutuu julkisesti vastuuseen sanomisistaan. Yleisö ei pysty millään tavalla arvioimaan anonyymilähteen luotettavuutta ja saattaa epäillä tietojen paikkansapitävyyden lisäksi koko henkilölähteen olemassaoloa. (Juholin & Kuutti 2003, 145; Kuutti 2015a, 54.)

Nimettömien lähteiden käyttöön liittyvien uhkien vuoksi anonymiteettiä ei pidä myöntää kenelle tahansa ja missä asiassa tahansa. Nimetöntä lähdettä voi käyttää, jos asia on erityisen tärkeä, lähde uskottava, eikä tietoa saa julkisesta lähteestä. Toimituksen pitäisi yleisön luottamuksen säilyttämisen vuoksi myös pystyä perustelemaan jollakin tavalla nimettömän lähteen luotettavuutta ja käyttöä. (Kuutti 2001, 136; Kuutti 2015a, 54.)

5.3 Lähdekritiikki ja Internet

Erityisiä haasteita lähdekritiikille aiheuttaa nykyaikana internet, jossa kuka tahansa voi tuottaa ja jakaa sisältöjä. Verkossa sivustot voivat olla täysin yksittäisen ihmisen tai organisaation hallinnassa, jolloin niiden luotettavuudesta ei ole minkäänlaisia takuita. (Kuutti 2015a, 55.)

Ongelmia syntyy nopeasti, jos media hyödyntää verkon tietoa arvioimatta tiedon alkuperää tai luotettavuutta. Näin kävi esimerkiksi vuonna 2012 niin sanotussa Enkeli-Elisan tapauksessa. Mediassa levisi tarina 15-vuotiaasta, itsemurhaan päätyneestä koulukiusatusta Elisasta. Julkisuuden lähtökohtana oli kirjailija Minttu Vettenterän ylläpitämä blogi. Myöhemmin kävi ilmi, ettei jutuissa käsiteltyä Elisaa ollut edes olemassa. (Kuutti & Manninen 2013, 81.)

Internet on tuonut mukanaan verkkojournalismin, joka korostaa nopeutta äärimmilleen. Perinteinen deadline on muuttunut onlineksi, kun takaraja julkaisemiselle on aina heti. Myös tämä käytäntö kasvattaa median luotettavuusongelmia. Nopeuden vaatimus johtaa

osaltaan myös siihen, että toimitukset lainaavat toisiltaan tietoja sokkona luottaen siihen, että toinen toimitus on hoitanut työnsä kunnolla. (Kuutti ja Manninen 2013, 83.)

Verkkolähteitä ja etenkin sosiaalista mediaa käytettäessä lähdekritiikissä on myös tärkeää huomioida se, että osa verkon käyttäjistä on ottanut tehtäväkseen huijata ja ärsyttää muita verkkokäyttäjiä. Sellaista henkilöä, joka tuottaa tarkoituksella verkkoympäristössä loukkaavaa ja provosoivaa sisältöä, kutsutaan trolliksi (Oxford Dictionaries 2015). Trolli on esimerkiksi verkkokeskustelija tai pelaaja, joka jankkaamalla tai provosoimalla pyrkii häiritsemään muita (Noppari 2013, 91). Trolli voi luoda valeprofileja ja kirjoitella verkossa toisten nimissä.

Sosiaalisen median käyttö lähteenä voi johtaa varsin noloihin tilanteisiin, jos toimittaja ei osaa erottaa trollia muista verkkokäyttäjistä. Helmikuussa 2013 sekä Aamulehti ja Lapin Kansa ihmettelivät jutuissaan sitä, että sijoitusklubi WinCapitan perustaja Hannu Kailajärvi lähettelee vankilasta käsin yhteisöpalvelu Twitteriin viestejä, joissa kehuu muun muassa poikien keittämää kiljua. Viestien lähettäjä ei siis kuitenkaan ollut oikea Kailajärvi, vaan joku muu joka käytti Twitterissä Kailajärven nimeä ja kuvaa. (Noppari 2013, 92–93.)

Tampereen yliopiston tutkimukseen perustuvan Twiiteryhmiä ja uutispäivittelyä -raportin mukaan aktiiviset verkkokäyttäjät eivät luota toimittajien kykyyn erottaa verkossa trolleja muista verkon käyttäjistä. Tutkimukseen vastanneista verkkokäyttäjistä noin 60 prosenttia oli sitä mieltä, etteivät toimittajat tunne hyvin verkon toimintakulttuuria, osaa hakea luotettavaa tietoa verkosta tai tunnista verkossa trolleja. (Noppari 2013, 94.)

Trollien toiminta tarkoittaa käytännössä sitä, että Facebookia tai muita sosiaalisen median palveluita lähteenä käytettäessä toimittajan pitäisi tarkistaa erityisen huolellisesti, että somesta saadut tiedot pitävät paikkansa, ja että somessa viestejä lähettelevä henkilö on todella se, joka hän väittää olevansa.

6 Kaksi uutistapausta

6.1 Aineiston kuvaus ja käsittelytapa

Facebookista hankittujen tietojen perusteella tehdyt uutiset ovat olleet viime vuosien aikana yleisiä. Tästä syystä en kokenut työn teossa mahdolliseksi käsitellä kaikkia näitä uutisia edes hyvin lavealla tavalla kartoittaessani someuutisoinnin ominaisuuksia. Päädyin sen sijaan siihen, että valitsen muutama uutisen, joita käsitelen työssäni yksityiskohtaisesti.

Päädyin käsittelemään työssäni tarkemmin kahta uutistapausta, jotka eroavat toisistaan monella tapaa. Koin, että valitsemalla kaksi hyvin erilaista tapausta saan aiheesta enemmän irti. Toinen uutistapaus koskee tavallisen henkilön Facebook-päivitystä kun taas toinen julkisuuden henkilön päivitystä. Yksityisen henkilön tekemä päivitys oli Facebookissa kaikille julkinen, kun taas julkisuuden henkilön päivitys näkyvissä vain hänen Facebookissa hyväksymilleen kavereille. Julkisuuden henkilön päivitystä koskevasta uutisesta tehtiin kantelu Julkisen sanan neuvostolle, kun taas yksityistä henkilöä koskevasta uutisista ei ole tietääkseni tehty kanteluita.

Ensimmäisen uutistapauksen aihe on yksityisen henkilön kirjoittama, raiskausta käsittelevä Facebook-päivitys. Tämä päivitys ei ole tällä hetkellä nähtävissä Facebookissa. Olen kuitenkin aikaisemmin ottanut päivityksestä kuvakaappauksen, eli tallentanut päivityksen sisältämän Facebook-sivun näkymän tietokoneelleni. Kuva päivityksestä löytyy työni liitteistä (Liite 1). Olen liittänyt työhöni myös kolme sellaista verkkouutista, joissa käsitellään tätä raiskauksesta kertovaa Facebook-päivitystä. (Liite 2; Liite 3; Liite 4)

Raiskausta käsittelevän päivityksen yhteydessä on ollut myös päivityksen julkaisseen naisen kuva, mutta kuva ei ole nähtävissä työssäni. Haluan tällä rajauksella suojella naisen yksityisyyttä. Nainen on päivityksen julkaisemisen aikaan esiintynyt Facebookissa käyttäjänimellä, joka koostuu kolmesta etunimestä. En yksityisyyden vuoksi käytä työssäni myöskään tätä nimeä. Myöhemmin nainen on muuttanut käyttäjänimensä Facebookissa. Tämä uusi käyttäjänimi, Prin Sessa, näkyy myös työni liitteessä (Liite 1).

Toisessa uutistapauksessa käytettiin lähteenä kirjailija Anja Snellmanin Facebook-päivitystä. Päivitys ei ole julkisesti nähtävänä Facebookissa, ja se on Snellmanin mukaan

näkyneet ainoastaan niille käyttäjille, jotka ovat Snellmanin kavereita Facebookissa. Näin ollen minulla ei ole päivitystä käytettävissäni. Olen liittänyt työni loppuun kuitenkin Snellmania koskevan Iltalehdessä julkaistun uutisen, joka JSN:n kanteen perusteella sisältää tämän Snellmanin Facebook-päivityksen. (Liite 5; JSN 2013c.)

Uutisia ja niiden julkaisu-arvoa voi arvioida monesta erilaisesta näkökulmasta. Yksi mahdollisuus on arvioida uutisia uutiskriteerien suhteen. Uutiskriteereillä tarkoitellaan perinteisesti sellaisia asioita, joiden perusteella tietystä aiheesta tulee uutinen. Uutiskriteereitä on määritelty useaan otteeseen, mutta ehkä yksi tunnetuimmista määritelmistä on norjalaisten Johan Galtungin ja Mari Holmboe Ruge'n kriteeristö vuodelta 1965. Ruge'n ja Galtungin mukaan kriteerejä on 12, ja niihin kuuluvat muun muassa kielteisyys, läheisyys, epätavallisuus, eliittihenkilöt, suuruus ja voimakkuus. (Miettinen 1988, 54–55.)

Tässä työssä olen päättänyt kuitenkin uutiskriteerien sijasta arvioida uutistapauksia journalistietiikan säännösten ja lähdekritiikin kannalta. Eettisyyttä arvioitaessa voidaan erottaa toisistaan kaksi uutisprosessin vaihetta, joissa tarvitaan eettistä harkintaa: tiedonhankinnan vaihe, sekä vaihe, jossa tehdään julkaisupäätöksiä (Juntunen 2009, 171). Tarkastelen sitä, kuinka näissä eri vaiheissa on noudatettu journalistietiikan säännöksiä ja ihanteita sekä lähdekritiikin vaatimuksia. Lisäksi kiinnitän uutisten käsittelyssä huomiota siihen, miten Facebook uutisoinnin lähteenä on mahdollisesti vaikuttanut uutistapauksiin.

Uutistapausten arvioinnin lisäksi annan lopuksi ehdotuksia sen suhteen, miten uutisointia olisi voinut muokata sen laadun parantamiseksi. Käyn läpi esimerkiksi millaisia asioita uutisoinnista olisi voinut jättää pois tai mitä lisätä, jotta uutisoinnissa olisi otettu paremmin huomioon journalistietiikan eri arvot, normit ja lähdekritiikin vaatimukset.

6.2 Case 1: Raiskauksen uhri pyytää apua

6.2.1 Tapauksen esittely

Syyskuun 4. päivä 2014 nuori nainen jakoi Facebookissa julkisen päivityksen, jossa hän kertoi tullessaan raiskatuksi edellisenä viikonloppuna Helsingin yöelämässä. Facebookissa

esiintyvä nainen oli liittännyt päivitykseen kuvansa illalta, jolloin raiskaus oli tapahtunut, ja pyysi päivityksessään apua syyllisten löytämiseen. Nainen kertoi päivityksessään melko yksityiskohtaisesti, kuinka raiskaus oli tapahtunut. Hän kuvaili päivityksessään myös teon tekijöitä, muun muassa sanoilla "joku ulkomaalainen, noin 30v tumma, sellainen lähi-idästä kotoisin oleva". (Liite 1.)

Päivitys levisi Facebookissa nopeasti. Helsingin Uutisten artikkelin mukaan päivitystä oli jaettu tunnissa jo lähes pari tuhatta kertaa (Liite 2). Iltalehden jutussa kerrottiin, että kolme tuntia päivityksen julkaisun jälkeen päivitystä oli jaettu yli 10 000 kertaa (Liite 3). Tätä tekstiä kirjoittaessani (10.3.2015) Facebook ilmoittaa, että naisen päivitystä on jaettu 39 690 kertaa.

Noin kaksi tuntia päivityksen julkaisemisen jälkeen internetissä julkaistiin ensimmäiset aihetta käsittelevät uutiset. Ensimmäiseksi aiheesta uutisoitiin Helsingin Uutisten ja Vantaan Sanomien verkkosivuilla. Lehdet kuuluvat samaan yhtiöön, Etelä-Suomen Media Oy:hyn, joten molemmissa verkkolehdissä julkaistiin sama uutinen samaan aikaan. Näissä verkkolehdissä julkaistu juttu sisälsi myös linkin kyseessä olevaan päivitykseen, eli suoraan uutista koskevan naisen Facebook-sivuille. (Liite 2; Vantaan Sanomat 2014.)

Kolme-neljä tuntia päivityksen julkaisemisen jälkeen myös Iltalehti ja Ilta-Sanomien julkaisivat uutiset raiskauksesta. (Liite 3; Liite 4.) Iltapäivälehtien jutuissa ei ollut linkkiä naisen profiiliin, mutta kuvituksessa oli käytetty päivityksestä otettua kuvakaappausta, joten naisen kuva sisältyi myös Iltapäivälehtien juttuihin. Myöhemmin nämä kuvat on kuitenkin poistettu uutisten yhteydessä, joten työn loppuun liittämässäni Iltalehden ja Ilta-Sanomien jutuissa ei enää ole kuvaa naisesta. (Liite 3; Liite 4.)

Kaikissa asiasta kertovissa artikkeleissa oli tapausta koskevia kommentteja komisario Jyri Hiltuselta Helsingin poliisin väkivaltarikosyksiköstä (Liite 2; Vantaan Sanomat 2014; Liite 3; Liite 4). Poliisi vahvisti, että heillä on tutkinnassa raiskaustapaus, jossa uhrin kertomus vastaa pääosin Facebookissa levitettyä tarinaa. (Liite 3.) Missään asiaa käsitellyissä jutuissa ei ollut kommentteja asianomaiselta naiselta, ja Helsingin Uutisissa sekä Vantaan Sanomissa julkaistussa jutussa todetaan, että päivityksen kirjoittanutta naista ei ole toistaiseksi tavoitettu. (Liite 2; Vantaan Sanomat 2014; Liite 3; Liite 4.)

6.2.2 Uutisten julkaisemista puoltavat seikat

Sananvapaus

Sananvapaus on paitsi lailla turvattu perusoikeutemme, myös yksi journalismin peruslähtökohdista. Sananvapaus ja siihen sisältyvät oikeudet julkaista ja vastaanottaa tietoja näkyvät myös monessa kohtaa Journalistin ohjeita:

"Sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä.

"Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu."

"Uutisen voi julkaista rajallistenkin tietojen perusteella." (JSN 2013a.)

Kun toimittaja pitää sananvapautta oman työnsä tärkeimpänä tavoitteena, voidaan ajatella, että toimittaja noudattaa työssään velvollisuusetiikkaa. Velvollisuusetiikkaa noudattavan toimittajan tärkein päämäärä on välittää mahdollisimman paljon tietoa tapahtuneesta.

Velvollisuusetiikkaa noudattavan, sananvapautta työnsä tärkeimpänä eettisenä ihanteena pitävän toimittajan voidaan olettaa puoltavan raiskauksesta kertovien uutisten julkaisemista siitäkkin tapauksessa, että tiedot tapahtumasta ovat puutteellisia. Velvollisuusetiikkaa noudattavalle toimittajalle on myös toissijaista, mitä julkaisemisesta seuraa.

Yksityiselämän suoja

Siinä missä sananvapaus on yksi perustuslakiin kirjatusta perusoikeuksistamme, sitä on myös oikeutemme yksityiselämän suojaan. Yksityiselämän suoja ja on osa yksilön suoja, jonka edellä todettiin olevan yksi neljästä tärkeimmästä eettisistä periaatteesta toimittajille ympäri Eurooppaa. Journalistin ohjeissa yksityiselämän suojaan kiinnitetään huomiota etenkin ohjeiden viidennessä osassa muun muassa seuraavalla tavalla:

"Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä." (JSN 2013a.)

Kun on kyse rikoksesta, erityisesti raiskauksen kaltaisesta vakavasta rikoksesta, on selvää, että uhrin näkökulmasta asiaa koskevat tiedot ovat yksityiselämään kuuluvia hyvin arkaluonteisia tietoja. Käsittelemässäni uutisoinnissa on kyse yksityiselämän suojasta erityisesti siitä syystä, että rikoksen uhri on uutisten kautta hyvin tunnistettavissa, etenkin kun osa uutisista sisältää linkin suoraan uhrin Facebook-sivuille.

Nainen on kuitenkin itse jakanut raiskausta koskevan päivityksen julkisena Facebookissa, eli levittänyt alun perin tietoa itseään koskevista arkaluonteisista seikoista. Motiivi tälle toiminnalle on päivityksen perusteella avun tarve, sillä nainen pyytää päivityksessään apua mahdollisilta silminnäkijöiltä kirjoittamalla "Otathan minuun yhteyttä jos näit jotain?". Vaikka raiskauksesta juttuja julkaisseet toimittajat eivät ole tavoittaneet naista henkilökohtaisesti, voidaan ajatella, että julkaisemalla julkisen päivityksen ja pyytämällä päivityksessä apua nainen on silti antanut epäsuorasti luvan levittää itseään koskevaa arkaluonteista tietoa uutisissa. Kun tiedon levittämiseen on saatu asianomaisen lupa, sen levittäminen joukkoviestimissä ei Journalistin ohjeiden mukaan riko yksityiselämän suojaa.

Kun yksilö haluaa jakaa pelkästään itseään koskevaa tietoa, olipa tieto minkä tyyppistä tietoa tahansa, yksilöllä on tähän oikeus myös sananvapauden määritelmän perusteella.

Seurausetiikka – uutisointi apuna rikoksen selvittämisessä?

Seurausetiikkaa työssään noudattava toimittaja puoltaisi edellä kuvattujen uutisten julkaisemista siinä tapauksessa, että juttujen julkaisemisesta olisi enemmän hyötyä kuin haittaa. Näin voisi olla esimerkiksi siinä tapauksessa, että juttujen julkaiseminen johtaisi silminnäkijöiden vihjeisiin, joiden avulla poliisi saisi selvitettyä rikoksen.

On tilanteita, joissa poliisi pyytää median kautta apua silminnäkijöiltä rikosten selvittämiseen. Poliisilla on varmasti parhaimmat edellytykset työnsä puolesta arvioida sitä, missä tilanteissa avun pyytäminen on hyödyllistä ja tarpeellista. Tästä syystä uskon, ettei toimitusten yleensä kuitenkaan kannata tehdä päätöksiä avun pyytämisestä poliisin sijasta.

6.2.3 Mitkä seikat eivät puolla julkaisemista?

Rikoksen uhrin suojele

Journalistin ohjeiden viidennessä osassa mainitaan sellaisia tilanteita ja ihmisryhmiä, joista uutisoitaessa toimittajan pitää olla hienotunteinen, varovainen ja jopa pidättyväinen.

"Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta."

"Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita."

"Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä."

"Tietoja rikoksentekeijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin." (JSN 2013a.)

Ohjeissa on siis selkeästi nähtävissä eettinen periaate, jonka mukaan toimittajan on työssään suojeltava tietynlaisia, heikossa asemassa olevia henkilöitä, kuten rikosten uhreja ja alaikäisiä henkilöitä.

Käsittämäni uutistapaus koskee uutisointia, jonka aiheena on arkaluontoinen rikos, raiskaus. Raiskaus on tapahtunut vain muutama päivää ennen tapausta koskevien uutisten julkaisemista. Rikoksen uhri, nuori nainen, on helposti tunnistettavissa uutisten kautta. Osa uutisista johtaa linkin kautta suoraan naisen Facebook-statukseen, jossa on naisen kuva, mahdollinen etunimi, ja muitakin tietoja naisesta.

Psykologian dosentin Salli Saaren mukaan ihminen joutuu aluksi psyykkiseen sokkitilaan, kun hän on kokenut jotakin hyvin järkyttävää. (Saari 2000, 42.) Psyykkisessä sokissa ihmisen harkintakyky ei ole normaali. Sokkitilassa ihmisellä on tarve puhua kokemastaan – hän on halukas puhumaan kokemuksestaan kenelle tahansa. Sokkitilassa olevan ihmisen psyykkinen olotila on kuitenkin kaaoksessa, jonka vuoksi traumaattisten kokemusten uhrit usein katuvat antamia lausuntoja tai sitä, että edes lupautuivat haastatteluun. Uhri ei sokkitilassa myöskään pysty harkitsemaan julkisuuden mukanaan tuomia seurauksia. (Saari 2000, 136.)

Raiskaus on traumaattinen kokemus, jonka voidaan katsoa johtavan psyykkisen tilan muutoksiin ja mahdollisesti myös harkintakyvyn merkittävään heikkenemiseen. Tämän

vuoksi ei voida olettaa, että raiskauksestaan Facebookissa kertova nuori nainen on omassa tilassaan täysin ymmärtänyt jakamansa päivityksen seuraukset ja esimerkiksi sen, millaiseen julkisuuteen päivitys voi johtaa. Tämän perusteella toimittajien pitäisi pyrkiä uutisoinnissa suojelemaan naista ja hänen yksityisyyttään, vaikka nainen ei itse tätä ymmärtäisi tehdä.

Totuudellisuus ja lähdekritiikki

Edellä on todettu, että totuudellisuus on yksi journalismin peruseriaatteista ja ihanteista. Totuudellisuus on toimittajille ympäri Eurooppaa yksi tärkeimmistä eettisistä ohjenuorista ja lähdekritiikki olennainen osa totuudellisuutta tavoittelevaa journalismia. Journalistin ohjeissa totuudellisuuteen viitataan seuraavasti:

”Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.” (JSN 2013a).

Edellä on myös mainittu, että henkilölähteitä käytettäessä lähdekritiikin kannalta on olennaista selvittää esimerkiksi mahdolliset lähteen kertomismotiivit, jotka voivat värittää henkilön antamaa tietoa. Samaan asiaan kiinnitetään huomiota myös Journalistin ohjeissa, jossa kehoitetaan suhtautumaan kriittisesti tietolähteisiin.

"Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus." (JSN 2013a).

Käsittelyssäni uutistapauksessa on kyse rikosuutisoinnista. On luonnollista, että tunnemme sympatiaa rikoksen uhria kohtaan. Haluamme auttaa parhaamme mukaan uhria, ja saada rikoksen tekijät vastuuseen teoistaan. Näistä tunteista huolimatta toimittaja ei saa rikosuutisoinnissakaan unohtaa lähdekritiikkiä ja objektiivista asennetta osana lähdekritiikkiä.

Kuten edellä työssä on mainittu, objektiivisuutta itsessään pidetään journalismissa nykyään mahdottomana normina. Tämän normin tavoittelemisen sijaan objektiivisuus ymmärretään menetelmänä, jonka avulla on mahdollista testata tietoa, ja jonka käyttö edellyttää objektiivista asennetta. (Lehtinen 2013, 101–103.) Lähdekritiikin kannalta on siis tärkeää, että toimittaja pystyy ottamaan työssään mahdollisimman objektiivisen

asenteen, jotta hänen mielipiteensä ja tunteensa eivät vaikuta hänen kriittisyyteensä aihetta kohtaan. Muuten toimittaja saattaa huomaamattaan suhtautua kritiikittä väitteisiin, jotka tukevat hänen omia ennakkoluulojaan ja mielipiteitään.

Helsingin Uutisten ja Vantaan Sanomien julkaisemassa uutisessa kerrottiin, että Facebook-päivityksen tehneeseen naiseen ei oltu saatu yhteyttä. Iltalehden ja Ilta-Sanomien uutisissa ei ollut myöskään viitteitä siitä, että näiden lehtien toimittajat olisivat saaneet yhteyden uutisia koskevaan naiseen. Tästä syystä vaikuttaa siltä, että toimittajilla on juttua tehdessään ollut naisen Facebook-päivityksen lisäksi lähteenä pelkästään poliisi, joka ei tosin pysty kommentoimaan aihetta muulla tavalla kuin toteamalla, että rikosilmoitus asiasta on tehty.

Jos ja kun toimittajat eivät ole tavoittaneet rikoksesta kertonutta naista, he eivät ole voineet esittää mitään tarkentavia kysymyksiä tapauksesta. He eivät ole voineet tehdä havaintoja naisen käytöksestä, josta olisi mahdollisesti voinut päätellä jotakin esimerkiksi naisen henkisestä tilasta. Henkilölähde voi valehdella, tai antaa tahattomasti väärää tietoa, esimerkiksi muistaessaan väärin. Toimittaja pystyy kuitenkin jossain määrin arvioimaan henkilölähteen kertomien asioiden uskottavuutta ja luotettavuutta perusteellisen haastattelun ja havainnoinnin kautta. Tässä uutistapauksessa toimittajat eivät siis kuitenkaan voineet haastatella naista, jolloin he eivät myöskään pystyneet tarkemmin arvioimaan naisen kertomaa. Kaikki nämä edellä mainitut asiat huomioiden on perusteellista sanoa, että lähdekritiikki uutistapauksessa on jäänyt hyvin puutteelliseksi.

Uutisten luotettavuutta puoltaa kuitenkin se fakta, että toimittajat ovat saaneet jutuissaan poliisilta vahvistuksen tehdystä rikosilmoituksesta. Ilman tätä vahvistusta Facebook olisi ollut ainut uutisten lähde, mikä taas olisi ollut lähdekritiikin kannalta melko kestävä tilanne. Miten toimittajat olisivat siinä tapauksessa voineet olla varmoja siitä, ettei naisen Facebook-profiili ole valetili ja päivitys esimerkiksi pelkkää trollin kiusantekoa?

Rikosprosessin seuraaminen

Journalistin ohjeiden 35. kohdassa neuvotaan seuraamaan rikosprosessit loppuun saakka.

”Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei

pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen." (JSN 2013b.)

On selvää, että tällä normille pyritään totuudenmukaiseen journalismiin, siihen, ettei yleisölle jää puutteellista kuvaa tapahtumista, eli rikoksesta ja sen tekijöistä. Jos rikostapausta ei käsitellä uutisissa loppuun saakka, yleisö saattaa esimerkiksi pitää teosta epäiltyä syyllisenä, vaikka henkilö todettaisiinkin myöhemmin syyttömäksi.

Olen tarkkaillut rikosuutisointia, enkä ole huomannut, että kyseistä tapausta olisi käsitelty perinteisissä joukkoviestimissä näiden kuvailemieni Facebook- uutisten jälkeen. Tämä ei toisaalta tarkoita, etteikö tapausta olisi käsitelty oikeudessa. Seksuaalirikoksien salaaminen oikeudessa on hyvin yleistä (Paananen 2010.) Salaamisella pyritään suojelemaan rikoksen uhrin yksityisyyttä.

Saattaa myös olla, että tapauksesta ei ole koskaan nostettu syytettä. Journalistieettistä näkökulmasta ei ole niinkään olennaista, miten rikostapaus on edennyt, vaan olennaista on se, onko yleisöllä ollut mahdollisuus saada seurata näitä tapahtumia loppuun saakka. Jos näin ei ole tapahtunut, yleisölle jää tapahtumista mieleen vain se kuva, joka tulee esiin naisen Facebook-päivityksestä.

Naisen päivityksen mukaan raiskaajat olivat ulkomaalaisia miehiä. Ulkomaalaiset, mahdolliset maahanmuuttajat, asetettiin tässä uutisoinnissa hyvin kielteiseen valoon. Jos naisen tarina ei olisi ollut totuudenmukainen, voisi valheellisen tarinan levittämisen motiivina olla tahto vaikuttaa negatiivisesti asenteisiin ulkomaalaisia kohtaan.

Facebook-lähteen merkitys

Kuinka sitten Facebook tiedon lähteenä on mahdollisesti vaikuttanut tähän uutistapaukseen? Uutisten julkaisemisen eettisyyttä punnittaessa on hyödyllistä kuvitella, miten tilanteessa olisi toimittu, jos tiedon lähteenä olisikaan ollut Facebook. Mitä jos nuori nainen tulisi suoraan toimittajan luokse kertomaan tarinaansa tai esimerkiksi lähettänyt tarinansa sähköpostitse? Millaisiin asioihin toimittaja olisi kiinnittänyt huomiota pohtiessaan julkaiseeko naisen tarinan, ja millaisena tarinan julkaisee? Millä tavoin toimittaja olisi jutussaan suojellut haastattelemaansa naista?

Itse kuvittelisin haluavani vastaavassa tilanteessa haastatella naista hyvin perusteellisesti ja tehdä muutakin taustatyötä, ennen kuin olisin valmis julkaisemaan tämän hyvin arkaluonteisen ja voimakkaita mielipiteitä herättävän uutisen.

Aiheen käsittely somessa saattaa siis mahdollisesti alentaa toimittajan kynnystä tarttua tällaiseen arkaluonteiseen aiheeseen. Toimittaja voi perustella uutisten julkaisemista esimerkiksi sillä, että naisen kertomus on jo julkinen, onhan se levinnyt niin laajalle sosiaalisessa mediassa. Miten siis toimittajan julkaisema juttu enää muuttaisi asiaa suuntaan tai toiseen?

Toimittajan pitäisi someuutisointia koskevassa eettisessä harkinnassa huomioida kuitenkin se, että aiheen käsittely perinteisissä joukkoviestimissä ei pelkästään tuo aihetta entistä suuremman yleisön tietoisuuteen, vaan uutiskäsittely myös legitimoit eli kelpuuttaa aiheen yleisön silmissä. Se, että asiaa käsitellään perinteisissä joukkoviestimissä, tekee aiheesta tärkeämmän ja todenmukaisemman verrattuna niihin aiheisiin, joita ei käsitellä joukkoviestimissä. Aiheesta tulee tärkeämpi jopa niiden keskuudessa, jotka epäilevät asian todenmukaisuutta. (Dunwoody 2005.) Näin ollen aiheen kannalta onkin hyvin olennaista, tehdäänkö aiheesta uutisia perinteisiin joukkotiedotusvälineisiin.

6.2.4 Julkaiseminen toisessa muodossa

Suurimmat epäkohdat tässä uutistapauksessa koskivat siis totuudellisuutta ja siihen liittyvää lähdekritiikkiä sekä sitä, ettei mahdollisesti traumatisoituneen rikoksen uhrin yksityisyyttä ole pyritty suojaamaan tapauksessa tarpeellisella tavalla. Nämä asiat olisi voinut ottaa huomattavasti paremmin huomioon uutisten muodossa ja sisällössä.

Helsingin Uutisten ja Vantaan Sanomien jutuista olisi voinut rikoksen uhrin yksityisyyden suojelemiseksi jättää pois linkit, jotka johtivat naisen Facebook-tilille. Vaikka lehden lukijat olisivat itse halutessaan voineet yrittää löytää Facebookista naisen tilin ja hänen julkaisemansa päivityksen, olisi linkin pois jättäminen ollut toimitukselta periaatepäätös, jolla olisi pyritty suojelemaan naista, vaikka nainen ei itse tätä ymmärtäisikään tehdä.

Lähdekritiikin kannalta on mietittävä, onko uutisia perusteltavaa julkaista ilman, että naista on tavoitettu. Jos naista itsessään ei saada kiinni, olisi lähdekritiikin kannalta hyvin suotavaa, että toimittajat pystyisivät tavoittamaan jonkun toissijaisen lähteen, esimerkiksi jonkun naisen lähipiiriin kuuluvan henkilön.

6.3 Case 2: Anja Snellman muistelee siskoaan

6.3.1 Tapauksen esittely

Iltalehdessä julkaistiin 15.6.2012 kirjailija Anja Snellmania (oik. Anja Snellman-Orma) käsittelevä artikkeli otsikolla Siskon muistolle. Artikkelissa kerrottiin, että Snellman oli vuotta aikaisemmin menettänyt Marjatta-siskonsa, ja että kirjailija oli nyt työstämässä kirjaa, jossa käsitellään edesmennyttä siskoa. (Liite 5.)

Artikkeli sisälsi aihetta käsittelevän Snellmanin Facebook-päivityksen, jossa kirjailija kuvaili tuntojaan seuraavalla tavalla:

”Vuosi sitten sisareni kuoli, juuri tällaisena aurinkoisena päivänä, mellan hägg och syren. Hänen rauhalliset, harmaat silmänsä. Tässäkin lapsuudenkuvassa, tulevan kirjani kannessa.” (Liite 2).

Jutussa ei ollut tuoreita kommentteja Snellmanilta, vaan artikkelin mukaan ”Snellman ei halunnut kommentoida keskeneräistä työtä”. Jutun muut sitaatit oli poimittu muista aikaisemmista yhteyksistä. Yksi sitaatti oli saatu haastattelusta, jonka Snellman oli antanut toukokuussa 2012 Ylen Inhimillinen tekijä- ohjelmassa, ja toinen sitaatti artikkeliin oli otettu Snellmanin kirjoittamasta, aikaisemmin Iltalehdessä julkaistusta kolumnista. (Liite 5; JSN 2013c.)

Snellman teki kantelun Julkisen sanan neuvostolle heinäkuussa 2012 Iltalehden julkaisemasta artikkelista. Kantelun mukaan Snellmanin Facebook-profiili ei ollut kaikille avoin, vaan siten yksityinen, että Snellmanin julkaisut näkyivät vain Snellmanin Facebook-kavereille. Lainaus oli otettu Facebook-sivuilta pyytämättä erikseen lupaa Snellmanilta. Toimittaja oli ennen jutun julkaisua pyytänyt Snellmanilta kommentteja tekeillä olevasta kirjasta ja kirjailijan edesmenneestä siskosta, mutta Snellman oli kieltäytynyt kommenttien antamisesta. (JSN 2013c.)

JSN antoi tapauksesta vapauttavan päätöksen helmikuussa 2013. Neuvosto katsoi, ettei Snellmania koskevassa artikkelissa oltu rikottu hyvää journalistista tapaa. Yksi keskeisimmistä neuvoston perusteluista oli se, että Facebook on yksi julkinen lähde muiden joukossa, joten toimittajat voivat käyttää siellä julkaistua aineistoa, kunhan eivät riko Journalistin ohjeita. (JSN 2013c.)

6.3.2 Uutisen julkaisemista puoltavat seikat

Sananvapaus ja yksityiselämän suoja

Kun toimittaja pitää sananvapautta, yleisön oikeutta saada tietoa ensisijaisena päämääränään työssään, hän varmasti puoltaa myös Snellmania käsiteltävän uutisen julkaisemista sellaisenaan. Yksinkertaistaen voidaan ajatella, että tällainen velvollisuusetiikka työssään noudattava toimittaja haluaisi julkaista mahdollisimman paljon tietoa aiheesta kiinnittämättä huomiota muihin mahdollisiin jutun seurauksiin tai siihen, millaisia lähteitä jutussa on käytetty. Edellä on jo viitattu siihen, kuinka laissa turvattu sananvapaus esiintyy esimerkiksi monessa kohtaa Journalistin ohjeita.

Yksityiselämän suoja on laissa määritelty perusoikeus, joka koskee kaikkia kansalaisia (Suomen perustuslaki 1999). Julkisen sanan neuvon mukaan suojaa määriteltäessä on huomioitava yksilön vaikutusmahdollisuudet ja asema yhteiskunnassa. Mitä enemmän yksilöllä on vaikutusmahdollisuuksia ja valtaa yhteiskunnassa, sitä suppeampi on yksityiselämän suoja. Vallankäytön lisäksi myös tietoinen pyrkimys julkisuuteen voi kaventaa yksilön yksityisyyden suojaa. (JSN 2008.)

Yksityisyyden suojaa täsmentääkseen JSN on periaatelausumassaan vuonna 1980 jakanut kansalaiset kolmeen ryhmään sen mukaan, millaista yksityisyyden suojaa nämä kansalaiset saavat. Ryhmä A:han kuuluvat merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla. Ryhmä B:hen kuuluvat tunnetut, julkisuudessa esiintyvät henkilöt esimerkiksi kulttuurin ja viihde-elämän alalla, ja ryhmä C tarkoittaa tavallisia kansalaisia. Yksityiselämän suoja on laajin ryhmässä C ja kapein ryhmässä A. (JSN 2008.)

1980-luvulla kirjailijanuransa aloittanut Anja Snellman on työskennellyt pitkään toimittajana ja esiintynyt muun muassa lukuisissa televisio-ohjelmissa. (Wikipedia 2015.) Snellman on myös antanut tiedotusvälineisiin runsaasti henkilöhaastatteluita. (JSN 2013c.) On siis varmasti selvää, että Snellmania voidaan pitää julkisuuden henkilönä, neuvoston määritelmän mukaan ryhmä B:hen kuuluvana yksilönä, jonka yksityisyyden suoja on julkisuuden vuoksi jonkin verran kaventunut. Tähän asiaan myös JSN:n vetosi käsitellessään Snellmanin kannetta (JSN 2013c).

Aiheen julkisuus ja päivityksen muoto

Julkisen sanan neuvoston vapauttavassa päätöksessä vedottiin myös siihen, ettei tiedon julkistaminen riko yksityisyyden suojaa myöskään siitä syystä, että Snellman on jo aikaisemmin puhunut julkisuudessa siskostaan. Snellman oli ainakin kirjoittanut aiemmin Iltalehteen kolumnin, jossa oli aiheeseen liittyviä tietoja, sekä puhunut siskonsa kuolemasta Inhimillinen tekijä -ajankohtaisohjelmassa. (JSN 2013c.) Kun Snellman oli jo aikaisemmin tuonut julkisuuteen tietoja tästä yksityiselämää koskevasta osa-alueesta katsottiin, että yksityisyyden suoja aihetta koskien on kaventunut.

JSN perusteli päätöstään myös sillä, että artikkelissa käytetty Facebook-sitaatti ei paljasta yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia, arkaluonteisia tietoja. Mielestäni on totta, ettei artikkelissa käytetty Facebook-päivitys sisällä itsessään paljonkaan tietoa, vaan se vaikuttaa lähinnä enemmänkin kirjailijan omia tunteita kuvaavalta, runomaiselta tekstiltä.

6.3.3 Mitkä seikat eivät puolla julkaisemista?

Yksityiselämän suoja

Kuten edellä on mainittu, perustuslaissa turvattu yksityiselämän suoja käsittää muun muassa sen, että yksilöllä on oikeus pitää yksityiselämää koskevat tiedot omana tai lähipiirin tietona (Suomen perustuslaki 1999). Journalistin ohjeissa on määritelty tarkemmin millaisissa tilanteissa yksityiselämää koskevan tiedon julkaiseminen voi olla hyväksyttävää.

"Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä." (JSN 2013a).

Julkisuuden henkilön yksityisyyden suojan katsotaan lähtökohtaisesti kaventuneen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei julkisuuden henkilöllä olisi lainkaan oikeutta yksityisyyden suojaan. Tästä syystä julkisuuden henkilöitä koskevia tietoja julkaistaessa on mielestäni olennaista arvioida tarkemmin julkaistavan tiedon laatua. Laatua on helppoa arvioida Journalistin ohjeita mukaillen: Kuinka arkaluonteisena julkaistavaa tietoa voidaan pitää, onko julkisuuden henkilö itse halunnut tuoda tiedon julkisuuteen, ja onko tällä tiedolla yhteiskunnallista merkitystä?

Joitain yksityiselämään kuuluvia tietoja voidaan varmasti pitää arkaluontoisempia kuin toisia. Yksityiselämään kuuluvat esimerkiksi tiedot siitä, missä ihminen asuu tai kenen kanssa hän asuu. Harva pitää näitä tietoja kuitenkaan yhtä arkaluonteisina kuin esimerkiksi tietoja henkilön terveydentilasta. Anja Snellmania koskevassa uutisoinnissa oli kyse kommentista, jolla kirjailija kuvaili lyhyesti tuntojaan liittyen lähisukulaisensa kuolemaan. Nähdäkseni läheisen kuolema on aihe, jota lähtökohtaisesti on pidettävä hyvin arkaluonteisena. Tämän vuoksi ei ole itsestäänselvää, että Snellmanin Facebook-päivitys olisi julkista tietoa, vaikkei se itsessään sisältäisi hyvin niukasti tietoa edesmenneestä siskosta.

Sen sijaan on selvää, ettei julkaistuilla tiedoilla voi olla mitään selkeää yhteiskunnallista merkitystä. Anja Snellman ei ole yhteiskunnallisesti merkittävässä roolissa, hän ei ole esimerkiksi mukana poliittisessa päätöksenteossa. Lähisukulaisen kuolema on myös aiheena sellainen, jolla ei voida katsoa olevan juuri laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

JSN:n päätöksen tietojen perusteella on myös selvää, ettei Snellman halunnut tuoda siskoaan koskevaa kommenttia julkisuuteen. Julkisen sanan neuvosto toteaa päätöksessään, etteivät Snellmanin Facebook-sivut olleet avoimet. Snellmanin mukaan ne olivat näkyvissä vain hänen Facebook-kavereilleen. Neuvoston mukaan Snellman myös kieltäytyi kysyttäessä antamasta Iltalehden toimittajalle kommentteja edesmenneestä siskostaan koskien. (JSN 2013c.)

Edellisten kappaleiden perusteella yhteenvetona voidaan siis todeta, että Anja Snellmanin tapauksessa oli kyse arkaluonteisista tiedoista, joiden julkaisemiseen asianomainen ei ollut antanut suostumustaan, ja joilla ei ollut yhteiskunnallista merkitystä. Ottaen huomioon Journalistin ohjeiden kohdan, jossa käsitellään yksityiselämää koskevaa tietoa, ei mielestäni voida olettaa, että tällaisten tietojen julkaiseminen olisi hyväksyttävää vain sen perusteella, että Snellmanin yksityisyyden suoja on alentunut julkisen roolin vuoksi.

Facebook-lähteen merkitys

Snellmanin mukaan hänen tekemänsä päivitys oli nähtävissä vain hänen omille kavereilleen Facebookissa, eikä toimittaja, joka oli tehnyt Snellmania koskevan jutun, kuulunut hänen Facebook-kavereihinsa. (JSN 2013c; Snellman 2013.) Oletetaan, että Snellman puhuu totta. Jos kyseessä olevaan päivitykseen ei ollut merkitty muita käyttäjiä,

jota kautta päivitys olisi voinut näkyä muillekin kuin Snellmanin Facebook-kavereille, Snellmanin päivityksen julkaissut toimittaja on voinut saada päivityksen käsiinsä vain välikäden kautta. Tässä tapauksessa joku Snellmanin Facebook-kavereista on jakanut tiedon päivityksestä eteenpäin toimittajalle.

Jos Snellmanin Facebook-kaveri on jakanut tiedon eteenpäin toimittajalle, ei tapauksessa voida vedota siihen, että päivityksen leviäminen johtuu Snellmanin huolimattomuudesta tai ymmärtämättömyydestä Facebookin käytössä. Snellman on rajannut julkaisemansa tiedon julkisuutta tavoilla, joilla Facebook sen mahdollistaa.

Tilanne on mielestäni verrattavissa siihen, että joku Snellmanin tuttu haluaisi nimettömästi kertoa Snellmanin yksityisasiosta toimitukselle. Kuten työni 5.luvussa totesin, anonyymien lähteiden käyttöön liittyy uhkia, kuten yleisön luottamuksen mureneminen. Tästä syystä nimettömien lähteiden käyttöä on harkittava huolella, eikä niitä kannata käyttää, ellei käsiteltävä asia ole tärkeä.

Tässä uutistapauksessa ei ole kyse esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävästä tiedosta, vaan julkisuuden henkilön yksityiselämää koskevasta tiedosta, julkisjuorusta. Kun on kyse tämän tyyppisestä tiedosta, nimettömän lähteen käyttöä voidaan pitää journalistietiikan kannalta ongelmallisena. Vaikuttaa siis siltä, että tässäkin tapauksessa toimittaja on julkaissut tietoa, jota ei luultavasti muuten julkaisisi, jos tiedon lähde olisi jokin muu kuin Facebook.

6.3.4 Julkaiseminen toisessa muodossa

Iltalehden Snellmania käsittelevän artikkelin yhteydessä on syytä miettiä, millaista lisäarvoa Snellmanin Facebook-päivitys toi artikkeliin. Olisiko juttu voitu julkaista ilman päivitystä, ja mitä hyötyä tai haittaa tästä menettelystä olisi ollut jutun julkaisseelle lehdelle?

Kuten aiemminkin on todettu, Snellmanin Facebook-päivitys ei juurikaan tuonut lisätietoa aiheesta yleisölle. Jutun julkaissut toimittaja on mahdollisesti halunnut runollisen tekstin avulla tuoda aihetta tunnetasolla lähemmäs yleisöä. Jutussa oli kuitenkin päivityksen lisäksi muutamia aikaisemmista yhteyksistä saatuja Snellmanin kommentteja, jotka mielestäni vetoavat samaan tapaan yleisön tunteisiin. Jutussa oli melko paljon yleistä tietoa Snellmanista, kuten viittauksia kirjailijan aikaisempiin teoksiin, joten uskon, että

jutussa olisi ollut tarpeeksi sisältöä ilmankin Facebook-päivitystä. Suhteellisen uusi Facebook-päivitys lisäsi kyllä jonkin verran jutun ajankohtaisuutta, sillä muut Snellmanin sitaatit vaikuttivat olevan päivitystä aiemmin saatuja. Kaiken kaikkiaan päivitys toi juttuun vain vähän lisäarvoa.

Jos juttu olisi julkaistu ilman päivitystä, Iltalehti olisi luonnollisesti välttynyt kanteelta ja sen vaatimalta vaivalta. Lehti olisi välttynyt negatiivisilta kommenteilta, joita tapaus synnytti muun muassa somessa, kuten aiemmin on esitetty. Yleisemmällä tasolla uskon, että tapaus voi vaikuttaa negatiivisesti julkisuuden henkilöiden asenteisiin mediaa kohtaan ja hankaloittaa toimittajien ja julkisuuden henkilöiden yhteistyötä jatkossa.

Kustantaja Niklas Herlin kommentoi Snellmanin tapausta omassa blogissaan helmikuussa 2013. Herlin vertaa Snellmanin Facebook-julkaisua baaripuheisiin, mölättyksiin, joita ei ole juuri tullut mietittyä, mutta jotka eivät myöskään tavallisesti päädy lehtien sivuille. Herlin uskoo vastaavien puheiden julkaisemisen heikentävän ihmisten avoimuutta yhteiskunnassa.

Salakuvat ja nilkkijuorut nostavat aitoja yhteiskuntaan, vaikka journalistien yksi tehtävä olisi aitojen kaataminen. Salassa eläminen ja jokaisen virkkeensä varominen ei ole hauskaa eikä sellaiseen tilanteeseen joutumisessa ole mitään hyötyä. Ei kenellekään. Eikä varsinkaan toimittajille. (Herlin 19.2.2013.)

Snellmanin tapauksen voidaan katsoa olevan esimerkkitapaus, joka viestii toimittajille, että Facebook todella on hyvin vapaasti käytettävissä lähteenä, huolimatta siitä mitä kautta tieto on saatu, kun on kyse julkisuuden henkilöstä. Julkisuuden henkilöille päätös viestii, ettei Facebook ole missään tapauksissa yksityinen tila, vaan kaikki siellä julkaistu voidaan tuoda esiin myös perinteisessä mediassa. Tämä saattaa johtaa siihen, että julkisuuden henkilöt suojelevat yhä tarkemmin yksityisyyttään niin somessa kuin muualla peläten toimittajien tarttuvan kaikkeen tietoon riippumatta tiedon kontekstista.

Seurausetiikkaa noudattava toimittaja luultavasti vastustaisi Anja Snellmania koskevan uutisen julkaisemista sellaisenaan, sillä edellisten kappaleiden perusteella uutisen julkaisemisella päivityksineen saattaa olla huomattavasti enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia Iltalehdelle ja jopa yleisemmin ottaen joukkotiedotusvälineille.

7 Loppupäätelmät

7.1 Johtopäätöksiä ja kehitysehdotuksia

Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaista on uutisointi, jossa käytetään lähteenä sosiaalisen median palvelua Facebookia etenkin journalistietiikan ihanteiden ja normien kannalta. Tavoitteenani oli myös selvittää millaisia ongelmia Facebookin käyttö lähteenä saattaa aiheuttaa journalistietiikan näkökulmasta. Käsittelin työssäni aihetta pääasiassa tarkastelemalla kahta uutistapausta, jossa oli käytetty lähteenä Facebookia. Näiden kahden uutistapauksen pohjalta ei voi tietenkään tehdä perusteellisia johtopäätöksiä someuutisoinnin tilasta yleisesti. Uutistapauksia voi kuitenkin pitää esimerkkitapauksina, joiden käsittelyn kautta on mahdollista jäsenellä someuutisoinnin eettisyyteen liittyviä ongelmia.

Käsittelin uutistapauksia journalistietiikan kannalta pohtien esimerkiksi sitä, kuinka uutisprosessin eri vaiheissa toteutuvat erilaiset journalistietiikan ihanteet ja normit. Journalistietiikassa on monenlaisia ihanteita ja normeja, joten on luonnollista, että tietyistä eettisistä näkökulmista uutisointi oli onnistunutta ja toisista ei. Uutistapauksia käsitellessäni löysin kuitenkin enemmän sellaisia selkeitä perusteluja, joiden kannalta uutisointi oli puutteellista journalistietiikan arvojen ja normien kannalta, kuin uutisointia sellaisenaan tukevia perusteita. Tämän vuoksi uutisointi käsittelemissäni uutistapauksissa oli journalistietiikan kannalta suuremmalta osin ongelmallista kuin onnistunutta.

Uutistapauksia käsitellessäni pohdin sitä, kuinka Facebook uutisten lähteenä vaikuttaa toimittajien eettiseen harkintaan uutisoinnissa. Mietin sitä, olisiko uutiset julkaistu ja missä muodossa ne olisi julkaistu, jos uutisten lähde ei olisi Facebook, vaan jokin muu. Päädyin tässä arvioinnissa siihen ajatukseen, että Facebook uutisten lähteenä saattaa toimia ikään kuin eettisenä porsaanreikänä journalistisessa työssä. Kun toimittajat käyttävät Facebookia uutislähteenä, he saattavat tarttua sellaisiin aiheisiin ja käyttää uutisissa sen tyyppistä materiaalia, jota eivät välttämättä eettisistä syistä käyttäisi, jos uutisen lähde ei olisi Facebook.

Miksi sitten journalistit toimivat edellä kuvatulla tavalla? Ensinnäkin toimittaja voi vedota siihen, että somesta poimittu tieto on jo julkinen, joten sen julkaiseminen uutisissa ei vaikuta enää merkittävästi tiedon julkisuuteen. Työni tietopohjaa kartoittaessani totesin

kuitenkin, ettei someuutisoinnissa ja sen hyväksyttävyydessä ei ole kyse pelkästään siitä, mikä tieto on alun perin yksityistä ja mikä julkista, vaan myös siitä, mille aiheille perinteiset tiedotusvälineet haluavat antaa lisää näkyvyyttä ja uskottavuutta. Somessa alun perin jaettu asia saa huomattavasti suuremman yleisön, kun se poimitaan perinteisen median uutisaiheeksi. Uutiskäsittely myös legitimoii aiheen yleisön edessä, eli somessa jaetusta tiedosta tulee automaattisesti uskottavampi ja tärkeämpi, kun tieto julkaistaan uutisissa. Kun toimittaja käyttää tiettyä somesta saamaansa tietoa uutisen lähteenä, hän siis vaikuttaa käytännössä huomattavasti tiedon julkisuuteen.

Käyttäessään sosiaalista mediaa juttujensa lähteenä toimittaja saattaa perustella tiedon julkaisemista toisaalta myös sillä, että somen käyttäjä on itse syyllinen tiedon leviämiseen: kaikkihan nykyään tietävät, että somen kautta tieto voi levitä yllättävääkin kautta, joten miksi laittaa someen asioita, joita ei halua nähdä julkaistavan perinteisissä joukkoviestimissä?

Näin ajatellessaan toimittaja kuitenkin jättää huomioimatta sen, miten Facebookin luonne voi vaikuttaa siellä julkaistuun tietoon. Työssäni totesin, että Facebook on sekä yhteydenpitoväline rajattuun viestintään että julkaisualusta, joka mahdollistaa hyvinkin avoimen tiedon jakamisen. Jos Facebookin käyttäjä kokee palvelun ensisijaisesti yhteydenpitovälineenä, hänellä on mielessään tietty yleisö julkaistessaan päivityksiä Facebookissa. Facebookin käyttäjä voi tästä syystä esimerkiksi valita julkaisulleen huomaamattaan tietyn tyylilajin, esimerkiksi sarkastisen tyylin, jonka hän odottaa avautuvan omalle "yleisölleen". Jos Facebookissa julkaistua tietoa tulkitaan ilman kontekstia, voi sen sanomasta ja tarkoituksesta saada täysin erilaisen kuvan, kuin mitä julkaisija on tiedolla tarkoittanut.

Sosiaalinen media rakentuu yhteisöistä ja yhteisöllisyys on olennainen osa sosiaalista mediaa. Kun sosiaalisen median käyttäjä viestii mielessään oma yhteisö ja yleisö, hänen voi olla käytännössä hyvin vaikeaa ymmärtää, että juuri hänen somessa julkaisemansa tieto saattaa levitä kulovalkean tavoin tavoittaen todella suuren määrän ihmisiä. Työssäni kuvaamassani makkaraperunakohussa Facebook-päivityksen tehnyt Emma Kokkonen kertoi olevansa erittäin yllättynyt päivityksensä leviämisestä ja saamastaan julkisuudesta. Uskon, ettei Kokkonen ole poikkeus: sosiaalisen median käyttäjän on vaikea käsittää somen potentiaalista voimaa, ennen kuin hän itse päätyy niin sanotun some-kohun keskiöön.

Tiedon jakaminen Facebookissa on helppoa ja nopeaa. Tästä syystä Facebook on käyttäjälle houkutteleva kanava ajatusten purkamiseen etenkin sellaisista aiheista, jotka vetoavat käyttäjän tunteisiin. Tunnekuohussa tiedon jakaminen somessa voi vaikuttaa hyvältä idealta. Tunteiden laantuessa ja ajatusten selkeytyessä tiedon jakaminen saattaa kuitenkin jo lyhyen ajan kuluttua kaduttaa käyttäjää. Vaikka somen käyttäjä periaatteessa ymmärtäisi yksityisyyteen liittyvät riskit somessa, sen että somessa julkaistu tieto voi levitä myös "ulkopuolisille", on tätä asiaa hankala ottaa huomioon kaikissa.

Kolmessa edellisessä kappaleessa avatut asiat ovat esimerkkejä siitä, kuinka Facebookin luonne sosiaalisen median palveluna voi johtaa sen tyyppiseen viestintään, joka ei sovellu sellaisenaan, ilman että viestinnän kontekstia on huomioitu, uutisten lähteeksi. Tämän vuoksi on mielestäni väärin yksinkertaista väittää, että Facebookin käyttäjät, jotka vasten tahtoaan ovat päätyneet someuutisoinnin aiheeksi, saavat mitä tilaavat julkaistessaan hölmöjä päivityksiään somessa.

Ottaen siis huomioon yhtäältä sen, miten uutiskäsittely vaikuttaa someaiheen julkisuuteen, ja toisaalta sen, millainen on Facebookin luonne ja millaista viestintää se tukee, journalistien ei pitäisi antaa Facebookin tiedon lähteenä vaikuttaa eettiseen harkintaansa työssään. Toimittaja ei saisi sysätä vastuuta someuutisoinnista somen käyttäjälle, vaan hänen pitäisi tunnistaa oma roolinsa ja vastuunsa somen tietoa julkaistaessa.

Jotta sosiaalisen median käyttö lähteenä ei vaikuttaisi toimittajien eettiseen harkintaan, toimittajien pitäisi someuutisia julkaistessaan pohtia sitä, millaisena he julkaisisivat kyseiset uutiset, jos uutisen lähde ei olisikaan some. Toimittajien olisi hyvä julkaisupäätöksiä tehdessään mieltä myös esimerkiksi sitä, kuinka ennakoitavaa sosiaalisesta mediasta poimitun tiedon uutisiin päätyminen on, ja miten tämän tiedon käsitteleminen uutisissa vaikuttaa yksityiseen henkilöön, joka on jakanut tiedon somessa.

Kehitysehdotukset

Uskon, että some on tulevaisuudessa yhä luonnollisempi osa ihmisten arkea ja yhä tärkeämpi viestintäkanava. Toimittaja pystyy käyttämään somea myös monin eri keinoin työssään hyödykseen. Some on hyvä markkinointikanava, ja somen kautta toimittaja voi tehokkaasti etsiä sopivia haastateltavia juttuihinsa. Some on myös toimittajan ideapankki: somen suosituimmat puheenaiheet varmasti jossakin määrin heijastavat sitä, millaiset aiheet herättävät yhteiskunnassa keskustelua ja ristiriitoja.

On myös tilanteita, joissa sosiaalisen median, myös Facebookin, käyttöä primäärisenä lähteenä ei ole syytä ohittaa. Jos merkittävässä yhteiskunnallisessa asemassa oleva henkilö käyttää Facebookia poliittisten näkemystensä jakamiseen, on vaikea kuvitella syytä, jonka vuoksi perinteiset tiedotusvälineet eivät käsitelisi uutisissa näitä kannanottoja.

En siis pidä uskottavana tai edes toivottavana sitä, ettei some olisi jatkossakin toimittajien työkalu ja myös lähde. Sen sijaan tavoitteeni tätä työtä tehdessäni on ollut pohtia, kuinka toimittajat voisivat jatkossa käyttää somea lähteenä entistä laadukkaammin journalistietiikan kannalta.

Toimittaja ei aina yksin päättää sitä, mistä aiheesta hän tekee juttunsa ja millaisesta näkökulmasta aihetta jutussaan käsittelee. Näihin päätöksiin vaikuttavat usein monet ihmiset toimituksessa. Toimittaja voi saada jutun aiheen esimieheltään ja juttua voidaan editoida toimituksessa monen ihmisen voimin.

Kilpailu media-alalla on kovaa. Mainostuloin rahoitettavassa journalismissa lukijoista taistellaan hampaat irvessä. Kova kilpailu ja etenkin verkkojournalismiin liittyvä kiire, journalismin muuttuminen online-journalismiksi, ovat yhteydessä siihen, että mediat sortuvat kopioimaan suosittuja uutisaiheita kilpailijoitaan. Näin toimiessa uutisoinnin eettinen puoli jää helposti taka-alalle. Eettisesti epäilyttävää toimintaa on valitettavan helppo perustella sillä, että muutkin toimivat samalla tavalla. "Kun muutkin lehdet julkaisevat tiedon, mekin voimme julkaista sen."

Journalismin eettisyydessä on siis yksittäisen toimittajan eettisen harkinnan sijaan usein kyse toimitusten eettisestä linjasta ja koko alan eettisestä linjasta. Tästä syystä uskon, että someuutisoinnin eettisyyttä kehitettäessä asenteita ja toimintamalleja pitäisi muuttaa niin sanotusti ylhäältä alaspäin.

Tämä muutos ylhäältä alaspäin voitaisiin toteuttaa kahdella rintamalla. Yhtäältä Julkisen sanan neuvoston pitäisi ottaa tiukempi linja suhteessa somen käyttöön lähteenä. Julkisen sanan neuvostolla ei ole lakiin perustuvaa valtaa, mutta sillä on hyvä mahdollisuus vaikuttaa asenteihin media-alalla.

Kuten olen tuonut työssäni esille, tähän saakka Julkisen sanan neuvosto ei ole omilla kommentaillaan ja päätöksillään käytännössä rajannut lainkaan toimittajien vapautta

käyttää sosiaalista mediaa ja Facebookia lähteenä työssään. Vaikka Julkisen sanan neuvoston yhtenä tärkeimpänä tehtävänä on sananvapauden tukeminen ja ylläpitäminen journalistisessa työssä, JSN:llä pitäisi olla uutisoinnin laadun ylläpitämisen vuoksi rohkeutta puuttua journalistieettisesti epäilyttävimpiin uutistapauksiin, joissa on käytetty lähteenä somea.

Työssäni esitettyjen JSN:n linjauksien synnyttämien toimittajien kommenttien perusteella on selvää, että somen käyttö lähteenä jakaa mielipiteitä journalistien keskuudessa. Eriävät mielipiteet osoittavat mielestäni osaltaan sen, että JSN:n pitäisi selventää somen käyttöön lähteenä liittyviä rajoja. Näin voitaisiin tehdä esimerkiksi antamalla aluksi periaatelausuma sosiaalisen median käytöstä lähteenä. Lopullisena tavoitteena olisi kirjata somen käyttöön lähteenä liittyvät ohjeet myös Journalistin ohjeisiin. Tämä on tärkeää siitäkin syystä, että JSN:lle tehtävä kantelu voidaan karsia, jos sille ei löydy sovellettavaa kohtaa Journalistin ohjeista.

Journalistin ohjeet ovat aina muuttuneet ajan myötä, esimerkiksi uuden teknologian myötä. Niiden on muututtava jatkossakin samaan tapaan, jotta ne säilyttäisivät aseman uskottavana ammattieettisenä koodina. Sosiaalinen media on nykyään niin merkittävä toimittajien työkalu, että se täytyy ottaa paremmin huomioon myös Journalistin ohjeissa.

Toisaalta myös mediatalojen olisi tärkeää olla aktiivisesti mukana kehittämässä someuutisointiin liittyviä käytäntöjä. Useimmilla mediataloilla on jo valmiiksi jonkinlainen sosiaalisen median ohjeistus (Vainikka 2013, 10). Näissä ohjeissa voisi kiinnittää entistä enemmän huomiota sosiaalisen median käyttöön lähteenä.

Tampereen yliopiston tutkimuksessa vuonna 2013 todettiin, että joissakin some-ohjeistuksissa oli jo mainintoja siitä, että verkosta, blogeista tai Twitteristä poimitut kommentit pitää tarkistaa henkilöltä itseltään tai tämän avustajalta, ellei lähde ole sellainen, joka on toimituksen vakituisessa seurannassa ja jonka aitous on varmistettu. (Vainikka 2013, 13.) Koin työssäni lähdekritiikin kannalta erittäin ongelmalliseksi sen käytännön, että media julkaisee somesta poimittuja tietoja, ilman että se on tavoittanut tiedon somessa jakanutta alkuperäistä henkilöä. Näin ollen edellä mainittu ohje tuntemattoman henkilölähteen tarkistamisesta on todella hyvä esimerkki sellaisesta säännöstä, jota laajasti noudattamalla voitaisiin jatkossa parantaa someuutisoinnin laatua. Tämä ohje on myös yksi sellaisista säännöistä, jotka voisi mahdollisesti lisätä osaksi Journalistin ohjeita.

Toinen asia, jota pitäisi käsitellä mediatalojen ohjeistuksissa ja Journalistin ohjeissa koskee sellaisia Facebookin-päivityksiä, jotka eivät ole palvelussa julkisia, joita tiedon julkaisija ei halua julkisuuteen, ja joissa ei käsitellä yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita. Anja Snellmania koskevan uutisoinnin käsittelyssä tulin siihen tulokseen, ettei tällaisten päivitysten julkaiseminen uutisissa ole hyväksyttävää journalistietiikan kannalta. Julkisuuden henkilön heikentynyt yksityisyyden suojakaan ei tarkoita sitä, etteikö julkisuuden henkilölle pitäisi suoda mahdollisuutta viestiä somessa itse haluamilleen ihmisille.

Jatkotutkimuksen aiheita

Sosiaalista mediaa on käytetty yleisemmin uutisten lähteenä vasta muutamien vuosien ajan. Tästä syystä sosiaalisen median käyttöä journalistisena lähteenä ei ole vielä tutkittu kovinkaan laajasti. On vaikea kuvitella, että sosiaalista mediaa käytettäisiin jatkossa vähemmässä määrin uutisoinnin lähteenä, sillä sosiaalinen media on varmasti tulevaisuudessakin osa ihmisten jokapäiväistä viestintää, ja siksi myös varteenotettava tiedonlähde. Tämän vuoksi somen käyttöä journalistisena lähteenä olisi tarpeellista tutkia jatkossa lisää monista eri näkökulmista.

Käsittelin työssäni uutisointia journalistietiikan kannalta. Lähinnä kirjallisuudesta poimitut journalistietiikan perusarvot ja esimerkiksi Journalistin ohjeisiin kirjatut säännökset eivät kerro koko totuutta siitä, millaista etiikkaa toimittajat käytännössä noudattavat työssään. Tästä syystä someuutisointia ja sen eettisyyttä kannattaisi tutkia tulevaisuudessa kartoittamalla suoraan toimittajien henkilökohtaisia mielipiteitä aiheeseen liittyen, eli haastatella aiheesta toimittajia.

Uskon, että someuutisointi ja sen eettisyys on sen verran moniulotteinen aihe, että tällaiseen tutkimukseen sopisi haastattelumuodoksi melko avoin haastattelumuoto, esimerkiksi teemahaastattelu. Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden aiheen monipuoliseen käsittelyyn, sillä se ei etene valmiiksi muotoiltujen, tarkkojen kysymysten kautta, vaan väljemmin teemoittain. Näin ollen haastatellut toimittajat saisivat suhteellisen vapaasti kertoa sosiaaliseen mediaan liittyvän uutisoinnin eettisyyteen synnyttämiä ajatuksia.

Toisaalta someuutisoinnin eettisyyttä olisi mielestäni kiinnostavaa tutkia myös yleisön näkökulmasta. Millaisena journalismina yleisö pitää niitä uutisia, joissa on käytetty

lähteenä sosiaalista mediaa? Onko esimerkiksi tavallisten ihmisten Facebook-päivitysten käyttäminen uutislähteenä yleisön silmissä hyväksyttävää? Onko sosiaalisesta mediasta aiheensa poiminut perinteinen media yleisön näkökulmasta laiska vai ajan hermolla? Jos yleisö kokee someuutisoinnin eettisesti ongelmalliseksi, voi someuutisoinnin lisääntyminen jo itsessään heikentää yleisön luottamusta mediaa kohtaa. Yleisön näkökulmaa aiheeseen voisi valottaa joko haastattelujen tai kyselytutkimuksen kautta.

Opinnäytetyö on suhteellisen suppea tutkimus, joten minun oli pakko rajata omaa työtäni siten, että keskityin jonkin tietyn sosiaalisen median palvelun käyttöön lähteenä. Valitsin tarkasteltavaksi palveluksi Facebookin. Sosiaalisen median palvelut eroavat toisistaan monin eri tavoin, ja se mikä pätee Facebookin käyttöön lähteenä, ei välttämättä päde esimerkiksi Twitterin käyttöön lähteenä. Tästä syystä tulevaisuudessa olisi tarpeellista myös tutkia someuutisointia ja sen eettisyyttä tarkastellen tutkimuksissa muita palveluita kuin Facebookia.

7.2 Oman työn ja työprosessin arviointia

Sain idean opinnäytetyöhöni vuoden 2015 alussa. Päätin silloin, että saan opintoni päätökseen vuoden 2015 aikana, niin että valmistun opinnoistani määräajassa. Aluksi ajattelin, että voisin mahdollisesti jo valmistua keväällä 2015. Minusta kuitenkin tuntui kevään aikana siltä, ettei minulla ollut tarpeeksi aikaa keskittyä opinnäytetyöhöni muun muassa uuden työpaikan ja muiden koulutöiden vuoksi.

Jälkeenpäin olen tyytyväinen siihen, etten pitänyt kiirettä työni kanssa. Uskon, että työni kannalta on ollut hyvä, että olen ehtinyt kypsyttellä työn aihetta päässäni rauhassa.

Olen hyvin tyytyväinen siihen, että muutama viikko sitten työtäni tehdessä alkoi tuntua siltä, että palaset päässäni ovat loksahaneet paikoilleen työn suhteen. Tuntuu siltä, että pystyn nyt hahmottamaan työtäni koskevan suuren mind mapin päässäni: kykenen näkemään ison kokonaiskuvan, mutta myös sen, miten aihetta koskevat pienemmät osa-alueet kytkeytyvät toisiinsa. Vaikka opinnäytetyöni olisi siis jossain määrin puutteellinen, olen mielestäni sisäistänyt hyvin työni aiheen, joka on minulle tärkeä palkinto prosessista.

Journalistieettinen näkökulma, jonka kautta tarkastelin sosiaalisen median käyttöä lähteenä, teki työstäni suhteellisen haastavan. Kun toimintaa käsitellään eettisestä näkökulmasta, eli pohditaan millainen toiminta on oikein ja millainen väärin, on vaikea

löytää täydellisiä, ”oikeita” vastauksia ja johtopäätöksiä. Työn haastava näkökulma sai minut välillä kyseenalaistamaan työtäni ja sen tarpeellisuutta, ja heikensi ajoittain työmotivaatiotani.

Olen silti tyytyväinen valitsemaani aiheeseen, joka kiinnosti minua työprosessin alusta loppuun saakka todella paljon. Koen, että juuri aiheen kiinnostavuus ajoi minua eteenpäin työnteossa. Olen tyytyväinen myös aiheen ajankohtaisuuteen ja tuoreuteen: en työtä tehdessäni löytänyt sellaisia tutkimuksia tai töitä, joissa somen journalistisena lähteenä olisi tarkasteltu journalistietiikka edellä.

Työni aihe on melko moniulotteinen ja minun piti työni tietopohjassa avata paljon erilaisia asioita. Ottaen huomioon aiheen moniulotteisuuden olen mielestäni saanut käsiteltyä opinnäytetyössäni hyvin kaikki aihetta koskevat oleelliset asiat. Olen myös kerännyt työhöni tietoa todella monipuolisesti erilaisista lähteistä.

Työssäni käsiteltiin erityisesti Facebookia toimittajien lähteenä. Facebook on vielä tällä hetkellä elinvoimainen sosiaalisen median palvelu, mutta tilanne voi muuttua täysin lähivuosien aikana. On kuitenkin selvää, ettei sosiaalinen media itsessään ole häviämässä minnekään. Uskon, että jos Facebook kuihtuu, tilalle tulee uusia palveluita, jotka voivat monin tavoin muistuttaa Facebookia. Työni voi olla siis jatkossakin käyttökelpoinen, vaikka Facebook ei enää olisikaan ajankohtainen somen kanava.

Lähteet

- Ahlroth J. 2012. Facebook-kirjoitukset eivät ole vapaata riistaa. Journalisti-lehden Kutsuvieras-kolumni. Luettavissa: <http://m.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/22/kolumnit/kutsuvieras/>. Luettu: 2.8.2015.
- Alén, J. 26.2.2013. JSN:n avattava sosiaalisen median linjaukset keskusteluun. Mediablogi. Luettavissa: <http://www.journalistalen.fi/blogi/16-jsnkrit>. Luettu: 2.8.2015.
- Cannarella & Spechler 2014. Epidemiological modeling of online social network dynamics. Department of Mechanical Aerospace Engineering, Princeton University, USA. Luettavissa: <http://arxiv.org/pdf/1401.4208v1.pdf>. Luettu: 16.8.2015.
- Cision 2014. Social Journalism Study 2014. Sosiaalinen media sulautunut osaksi suomalaistoimittajien päivittäistä työtä. Luettavissa: <http://news.cision.com/fi/cision-finland-oy/r/social-journalism-study-2014--sosiaalinen-media-sulautunut-osaksi-suomalaistoimittajien-paivittaista,c9678764>. Luettu: 5.8.2015.
- Dunwoody, S. 2005. Weight-of-Evidence Reporting: What is it? Why use it? Nieman Reports. Luettavissa: <http://niemanreports.org/articles/weight-of-evidence-reporting-what-is-it-why-use-it/>. Luettu: 3.9.2015.
- Erola, J-P. 2008. Vuorovaikutteisuus sosiaalisessa mediassa. Sosiaalisen median käsiteanalyysia. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24942/URN:NBN:fi:jyu-201009052527.pdf?sequence=1>. Luettu: 5.8.2015.
- Facebook 2015a. Facebook-periaatteet. Luettavissa: <https://www.facebook.com/principles.php>. Luettu: 6.8.2015.
- Facebook 2015b. Tilapäivitysten ja muiden tarinoiden jakaminen. Facebookin ohje- ja tukikeskus. Luettavissa: <https://www.facebook.com/help/418076994900119/>. Luettu: 7.9.2015.
- Facebook 2015c. Viestin lähettäminen. Facebookin ohje- ja tukikeskus; Viestittely. Luettavissa: <https://www.facebook.com/help/326534794098501/>. Luettu: 25.9.2015.

Haapsaari, M. 2014. Tarina työntekijöiden ilkeilystä leviää Facebookissa — näin vastaa Hesburger. MTV.fi -verkkosivut. Luettavissa:

<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/tarina-tyontekijoiden-kaytoksesta-leviaa-facebookissa-nain-vastaa-hesburger/4349112>. Luettu: 12.8.2015.

Heinonen, A. 1995. Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampereen yliopisto. Tampere.

Hemánus, P. 1989. Viestinnän ja joukkoviestinnän perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 1. Yliopistopaino. Helsinki.

Herlin, N. 19.2.2013. Pöytäkirjan ulkopuolelta. Blogikirjoitus Uusisuomi.fi -sivustolla. Luettavissa: <http://niklasherlin.puheenvuoro.uusisuomi.fi/133276-poytakirjan-ulkopuolelta>. Luettu: 20.8.2015

Holmila, M. 1999. Evaluutiotutkimuksesta sosiaalitieteissä. Teoksessa Paakkunainen, K. (toim.). Arviointitutkimus ja nuoriso. Tulostavastuuta dynaamiseen nuorisotoimintaan. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.

Huovila, T. 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY. Helsinki.

Hämäläinen, K. 13.2.2013. Olen eri mieltä JSN:n kanssa. Yksityinen (ei-julkinen) Fb-status ei ole haastattelukommentti. Twitter-viesti@KaroHamalainen. Luettavissa: <https://twitter.com/KaroHamalainen/status/301778676037586945>. Luettu: 5.8.2015.

Immonen, O. 25.6.2015. I'm dreaming of a strong, brave nation that will defeat this nightmare - -. Facebook-päivitys. Luettavissa: <https://www.facebook.com/olli.immonen.3>. Luettu: 5.8.2015.

JSN 2008. Yksityiselämä. JSN:n periaatelausumat. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/periaatelausumat/yksityiselama/>. Luettu: 19.8.2015.

JSN 2009. JSN:n vuosikertomus 2009. Tilastot ja vuosikertomukset. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_vuosijulkaisu2009.pdf. Luettu: 10.8.2015.

JSN 2011. Journalistin ohjeet 2011. Journalistin ohjeet. Ohjeet kautta aikain. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/journalistin-ohjeet-2011/. Luettu: 10.8.2015.

JSN 2012. Vapauttava 4888/SL/12. Julkisen sanan neuvoston päätökset. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/paatokset/4888-sl-12/?year=2012>. Luettu: 20.8.2015.

JSN 2013a. Journalistin ohjeet ja liite. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/. Luettu: 5.8.2015.

JSN 2013b. JSN:n vuosikertomus 2013. Tilastot ja vuosikertomukset. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_vuosijulkaisu_13.pdf. Luettu: 10.8.2015.

JSN 2013c. Vapauttava 4939/SL/12. Julkisen sanan neuvoston päätökset. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/paatokset/4939-sl-12/?year=2013>. Luettu: 19.8.2015.

JSN 2014a. JSN. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/jsn/jsn/>. Luettu: 10.8.2015.

JSN 2014b. JSN:n vuosikertomus 2014. Tilastot ja vuosikertomukset. Julkisen sanan neuvosto. Luettavissa: http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_vuosijulkaisu_14.pdf. Luettu: 10.8.2015.

JSN 2014c. Vapauttava 5678/SL/14. Julkisen sanan neuvoston päätökset. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/paatokset/5678-sl-14/?year=2015>. Luettu: 20.8.2015.

Juholin, E. & Kuutti, H. 2003. Mediapeli – anatomia ja keinot. Inforviestintä. Helsinki.

Juntunen, L. 2009. Kiireen ja kilpailun haasteet journalistiselle etiikalle. Teoksessa Väliiverroin, E. (toim.) Journalismi murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.

Kangas, Toivonen & Bäck. (toim.) 2007. Googlen mainokset ja muita sosiaalisen median liiketoimintamalleja. VTT tiedotteita. Edita Prima. Helsinki.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Tekijä & Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Karilainen, J. 2008. Euroopan maiden toimittajien eettiset ohjeet. Tiedotusopin pro-gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto. Luettavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79506/gradu02857.pdf?sequence=1>. Luettu: 17.8.2015.

Kielitoimisto 2015. Kielitoimiston sanakirja. Objektiivisuus. Luettavissa:

<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>. Luettu: 25.9.2015.

Koski S. 2014. Tarjoilijoiden käytöksestä repesi raivo: "He vain nauroivat siellä". Iltalehden verkkosivut. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/uutiset/2014092218684387_uu.shtml.

Luettu: 10.8.2015.

Koskinen, J. 2014. Emma Kokkonen makkaraperunakohusta: Minusta tuntuu pahalta Hesburgerin puolesta. Savon Sanomien verkkosivut. Luettavissa:

<http://www.savonsanomat.fi/savo/minusta-tuntuu-pahalta-hesburgerin-puolesta/1905969>.

Luettu: 5.8.2015.

Kuistiala, A. 1993. Journalistinen eettinen ajattelu. Teoksessa Helminen, M. (toim.)

Journalismi: Sananvapaus ja etiikka. Suomen journalistiliitto. Helsinki.

Kuutti, H. 2001. Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin. Atena Kustannus.

Jyväskylä.

Kuutti, H. 2015a. (toim.) Todenmukainen journalismi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Kuutti, H. 2015b. Varmistusjournalismin työkäytännöt. Verkkojulkaisu. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45701/VARMISTUSJOURNALISMIN%20TY%C3%96K%C3%84YT%C3%84NN%C3%96T.pdf?sequence=1>. Luettu: 1.9.2015.

Kuutti, H. & Manninen, V. 2013. Verkon pelisäännöt hukassa medialta. Teoksessa

Kurvinen, H. (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2013. Comet. Tampere. Luettavissa:

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68074/journalismikritiikin_vuosikirja_2013.pdf?sequence=1. Luettu: 29.8.2015.

Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. 2007. Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 13.6.2003/460.

Lehtinen, A-P. 2013. Objektiivisuus 2.0: muslimien raivo ja journalistien tieto. Teoksessa Heidi Kurvinen (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2013. Comet. Tampere. Luettavissa: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68074/journalismikritiikin_vuosikirja_2013.pdf?sequence=1. Luettu: 29.8.2015.

Matthews, C. 2014. More Than 11 Million Young People Have Fled Facebook Since 2011. Time.com. Luettavissa: <http://business.time.com/2014/01/15/more-than-11-million-young-people-have-fled-facebook-since-2011/>. Luettu: 19.8.2015.

Merrill J. & Odell S. 1983. Philosophy and Journalism. Longman. New York.

Miettinen, J. 1988. Toimitustyö. Journalistiksi suuntautuvan oppikirja. Yliopistopaino. Helsinki.

Mäkinen, Esa 19.2.2013. JSN ymmärtää Facebookin paremmin kuin muut. Blogikirjoitus. Luettavissa: <http://www.esamakinen.fi/e/jsn-ymmartaa-facebookin-paremmi-kuin-muut/>. Luettu: 23.9.2015.

Mäntylä, J. 2008. Journalistin etiikka. Gaudeamus. Helsinki.

Noppiari, E. 2013. Toimittajat kohtaavat (kriittisen) nettikansan. Teoksessa Vainikka, A. & Noppiari, E. & Heinonen A. & Huhtamäki, J. (toim.). Twiiteryhmiä ja uutispäivittelyä – Toimittajana sosiaalisessa mediassa. Comet. Tampere. Luettavissa: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68122/twiiteryhmiä_ja_uutispäivittelyä_toimittajana_2013.pdf?sequence=1. Luettu: 25.8.2015.

Nummela, T. 2015. SuomiTube -laskuri. Luettavissa: <http://www.toninummela.com/suomi-tube/>. Luettu: 5.8.2015.

Ollila, R. 9.1.2013. Facebookin julkinen tila. Julkisen sanan neuvoston blogi. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/blog/facebookin-julkinen-tila/>. Luettu: 5.8.2015.

Oxford Dictionaries 2015. Troll. British and World English. Luettavissa: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/troll>. Luettu: 25.8.2015.

Paananen, H. 2010. Seksuaalirikosten tuomiot salataan usein. Keski-suomalaisen verkkosivut. Luettavissa: <http://www.ksml.fi/uutiset/keski-suomi/seksuaalirikosten-tuomiot-salataan-usein/879531>. Luettu: 26.10.2015.

Pönkä, H. 2014. Sosiaalisen median käsikirja. Docento. Helsinki.

Radio Nova 2014. Sosiaalisen median sankarit 2014 #1: Kummipojalleen apua etsivä kantasolumies. Luettavissa: <http://www.radionova.fi/ajankohtaista/uutiset/Sosiaalisen-median-sankarit-vuonna-2014--1--Kummipojalleen-apua-etsiva-kantasolumies-32994.html>. Luettu: 13.8.2015.

Ranta, N. & Vaalisto H. 2014. Hesburgerin työntekijöiden käytös kuohuttaa — "Mies otti itku silmässä pakkia". Ilta-Sanomien verkkosivut. Luettavissa: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288741145091.html>. Luettu: 10.8.2015.

Ridell, S. 2011. Elämää Facebookin ihmemaassa. Tampereen yliopisto. Tampere.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Saarikoski, S. 13.2.2013. Ihmeellinen päätös. Siis Facebook on julkinen media?! Melkoinen linjaus tältä poppoolta, mutta Uimosella on vauhti päällä. Twitter-viesti@SaskaSaarikoski. Luettavissa: <https://twitter.com/KaroHamalainen/status/301778676037586945>. Luettu:5.8.2015.

Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Otava. Keuruu.

Saari, T. 1999. Koulutuksen arvioinnin vaikutukset — esimerkkinä yliopistoarviointi. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Arviointitutkimus ja nuoriso. Tulostavastuuta dynaamiseen nuorisotoimintaan. Hakapaino. Helsinki.

Sanastokeskus TSK 2010. Sosiaalisen median sanasto. Luettavissa:
http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto.pdf. Luettu: 2.8.2015.

Snellman 2013. Valtteri A; tarkoitatkohan tuossa yllä "kantelun tekijällä" mahdollisesti minua, ja Iltalehden kanteluani? Jos, niin totean, että jutun tehnyt Iltalehden kesätoimittaja ei ollut Facebook-kaverini. Mistä - -. Kommentti Johan Alénin blogissa. Luettavissa:
<http://www.journalistalen.fi/blogi/16-jsnkrit#comment-812700468>. Luettu: 20.8.2015.

Suomen journalistiliitto 2012. Tiedote. Luettavissa:
<http://www.epressi.com/tiedotteet/markkinointi/tutkimus-toimittajat-hakevat-utisaiheita-sosiaalisesta-mediasta.html>. Luettu: 5.8.2015.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Statista 2015. Number of monthly active Facebook users worldwide. Social media and user-generated content. Luettavissa: <http://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>. Luettu: 16.8.2015.

Tampereen yliopisto 2013. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET. Toimittajien verkkoläsnäolo ja uskottavuus sosiaalisessa mediassa. Luettavissa:
<http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/verkkolasnaolo.html>. Luettu: 22.9.2015.

Tiilikka, P. 2008. Journalistin sananvapaus. WSOYpro. Helsinki.

Tilastokeskus 2014. Puolet suomalaisista yhteisöpalveluissa. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2014/sutivi_2014_2014-11-06_kat_004_fi.html. Luettu: 5.8.2015.

Uimonen, R. 19.6.2012. Facebook journalistien lähteenä. Julkisen sanan neuvoston blogi. Luettavissa: <http://www.jsn.fi/blog/facebook-journalistien-lahteena/>. Luettu: 2.8.2015.

Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY. Helsinki.

Vainikka, E., Noppari, E., Heinonen A. & Huhtamäki, J. 2013. Johdanto. Teoksessa Vainikka, A. & Noppari, E. & Heinonen A. & Huhtamäki, J. (toim.). Twiiteryhmiä ja

uutispäivittelyä – Toimittajana sosiaalisessa mediassa. Comet. Tampere. Luettavissa: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68122/twiiteryhmiä_ja_uutispaivittelya_toimittajana_2013.pdf?sequence=1. Luettu: 25.8.2015.

Vainikka, E. 2013. Toimitukset hakevat linjauksia. Teoksessa Vainikka, A. & Noppari, E. & Heinonen A. & Huhtamäki, J. (toim.). Twiiteryhmiä ja uutispäivittelyä – Toimittajana sosiaalisessa mediassa. Comet. Tampere. Luettavissa: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68122/twiiteryhmiä_ja_uutispaivittelya_toimittajana_2013.pdf?sequence=1. Luettu: 25.8.2015.

Van Grove, J. 2013. Facebook fesses up: Young teens are getting bored. Cnet.com. Luettavissa: <http://www.cnet.com/news/facebook-fesses-up-young-teens-are-getting-bored/>. Luettu: 19.8.2015.

Vantaan Sanomat 2014. Baariyö Helsingissä päättyi julmasi — nuori nainen etsii raiskaajiaan netissä. Vantaan Sanomien verkkosivut. Luettavissa: <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/236158-baariyo-helsingissa-paattyi-julmasti-nuori-nainen-etsii-raiskaajiaan-netissa>. Luettu: 13.8.2015.

Vuorinen, T. 2014. Makkaraperunakohu lähti käsistä: Hesburgerin työntekijöitä jopa uhkaillaan. Iltä-Sanomien verkkosivut. Luettavissa: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288742113455.html>. Luettu: 12.8.2015.

Wikipedia 2015. Anja Snellman. Luettavissa: https://fi.wikipedia.org/wiki/Anja_Snellman. Luettu: 15.8.2015.

Liitteet

Liite 1. Raiskausta käsittelevä Facebook-päivitys

Facebook

Jäsenedut | Suomen Ekoni

hs taloustoimitus - Googl

hs Talous - Päivän lehti - Hel

Prin Sessa - Mobil

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=502170586586831&set=a.146431438827416.30796.10000381682

Search Facebook

 Prin Sessa
Trigger warning : seksuaalista väkivaltaa sisältävä teksti.

Album: Mobile Uploads
Shared with: Public

[Open Photo Viewer](#)
[Download](#)
[Embed Post](#)
[Report Photo](#)

LUKEKAA JA JAKAKAA!
Näitkö tätä tyttöä Helsingin Dtm- yökerhon edustalla la-su (30-31.8) vastaisena yönä ? vaikkeet nähnytään voitko lukea tämän viestin? Kuvan tyttö olen minä. Olin viikonloppuna ystäväni luona Helsingissä. Lauantai-iltana päätimme lähteä saunan jälkeen baariin. Muutaman baarin jälkeen lähdimme DTM nimiseen yökerhoon jossa otin muistaakseni limelonkeron mutta sitten muisti alkaa pätkiä, kaverit katosivat ja rymysin ulos baarista koska tarvitsin raitista ilmaa. Seuraavaksi muistan sen että joku ulkomaalainen mies, n 30v tumma (sellainen lähi-idästä kotoisin oleva) päällään sininen takki, auttaa mut autoon ja lupaa viedä mut minne haluan kunhan sanon osoitteen. Seuraava muistikuva on kuinka tämä mies ensin suukottaa minua ja sitten repii housuni alas, mut ei tee muuta kuin koskettelee ja ottaa luultavasti valokuvan ja häipyy pihalle autosta. Sitten mut siirretään toiseen autoon. Tämä toinen henkilö on samaa syntyperää edellisen kanssa, ikää varmaan n50-60 vuotta. Vaalean beiget housut. Tämä vanha mies antoi sinitakkiselle rahaa. Sen jälkeen muistan kun mun suuhun isketään savuke? Ja käsketään polttaa. Seuraava muistikuva on kun auto pysähtyy ja yritän avata ovea tai ikkunaa. Tämä mies tulee takapenkille ja alan huutaa apua ja itkeä kovempaa . Sitten on taas hämäämää mutta mies yritti saada kai minut ottamaan suihin mutten kyennyt siihen itkemisen ja huutamisen vuoksi. Mies suuttui tästä. Sitten mies heitti minut ympäri ja kontilleen ja raiskasi minut survaisemalla kuivana kakkoseen, en keksi miten sen sanoisi kauniimmin. en tiedä kauan tätä kesti. Sitten mies siirtyi etupenkille ja ajoi pitkän aikaa. Seuraavaksi muistan kuinka minut hädätetään autosta kadulle ja kävelen/kompuroin johonkin portaalle istumaan ja itkuhuutamaan verinen ja spermainen paperituppo housuissa. Ihmisiä käveli ohi ja minua tuijotettiin mutta Kesti pitkän aikaa ennenkuin yksi nuori poika pysähtyi kysymään mikä minulla on hätänä. (kiitos sinulle jos luet tämän) Kerrottuani hänelle hän soitti poliisin paikalle Ja lähti vielä mukaani asemalle. Jossa tein rikosilmoituksen ja minulle tehtiin erilaisia tutkimuksia. Todennäköisesti jouduin järjestäytyneen ihmiskaupan uhriksi ja on ihme että tämä mies heitti minut keskustaan eikä takaisin sille ensimmäiselle miehelle. On ihme että olen yhä hengissä. Pyydän että jaatte tämän viestin, jotta ihmiset tietäisivät että tällaista tapahtuu meidän hyvinvointivaltiossamme. Otathan minuun yhteyttä mikäli näit jotain?

Share · September 4, 2014 · Edited

4.9.2014 - 11.36 | PAIKALLISET

Twiittaa

Suosittelen

Jaa

Baariyö Helsingissä päättyi julmasti – nuori nainen etsii raiskaajiaan netissä

Ravintolaillan päätteeksi raiskattu nainen kertoo kokemuksestaan Facebookissa. Helsingin poliisi kertoo, että on tutkinnassa raiskaustapaus viime lauantain ja sunnuntain väliseltä yöltä. Kuvituskuva.

KUVA
Sonja Huttunen

Nuoren naisen vierailu ystävänsä luona Helsingissä päättyi julmasti viime viikonloppuna. Nainen raiskattiin baari-illan päätteeksi. Hän on nyt tehnyt tapauksesta yksityiskohtaisen ja julkisen [Facebook-päivityksen](#), jossa hän sekä etsii silminnäkijöitä baarista katoamiselleen, että varoittaa muita. Nainen on myös lisännyt päivitykseen kuvansa.

– Lauantai-iltana päätimme lähteä saunan jälkeen baariin. Muutaman baarin jälkeen lähdimme DTM-nimiseen yökerhoon, jossa otin muistaakseni limelonkeron mutta sitten muisti alkoi patkia, kaverit katosivat ja rymysin ulos baarista koska tarvitsin raitista ilmaa, kirjoittaa nainen, joka epäilee tulleensa huumatuksi.

Nainen kertoo muistavansa, että ulkomaalaistaustainen noin 30-vuotias mies auttaa hänet autoon ja ”lupaa viedä minne haluan, kunhan annan osoitteen”.

– Seuraava muistikuva on kuinka tämä mies ensin suukottaa minua ja sitten repii housuni alas, mutta ei tee muuta kuin koskettelee ja ottaa luultavasti valokuvan ja häipyä pihalle autosta. Sitten mut siirretään toiseen autoon, nainen kertoo karua kokemustaan.

- Tämä toinen henkilö on samaa syntyperää edellisen kanssa, ikää varmaan n. 50-60 vuotta. Vaalean beigeit housut. Tämä vanha mies antoi sinitakkiselle rahaa. Sen jälkeen muistan kun mun suuhun isketään savuke? Ja käsketään polttaa. Seuraava muistikuva on kun auto pysähtyy ja yritän avata ovea tai ikkunaa. Tämä mies tulee takapenkille, ja alan huutaa apua ja itkeä kovempaa.

Nainen kertoo, että mies raiskaa hänet ja jatkaa ajamista.

– Seuraavaksi muistan kuinka minut häädetään autosta kadulle ja kävelen/kompuroin johonkin portaalle istumaan ja itkuhuutamaan.

– Kesti pitkän aikaa ennenkuin yksi nuori poika pysähtyi kysymään mikä minulla on hätänä (kiitos sinulle jos luet tämän). Kerrottuaani hänelle, hän soitti poliisin paikalle ja lähti vielä mukaani asemalle. Jossa tein rikosilmoituksen ja minulle tehtiin erilaisia tutkimuksia, nainen jatkaa.

Hän toteaa pitävänsä ihmeenä, että on yhä hengissä.

– Pyydän että jaatte tämän viestin, jotta ihmiset tietäisivät että tällaista tapahtuu meidän hyvinvointivaltiossamme. Otathan minuun yhteyttä mikäli näit jotain? nainen päättää kertomuksensa.

Naisen päivytystä jaettiin tunnissa jo lähes pari tuhatta kertaa.

Komisario **Jyri Hiltunen** Helsingin poliisin väkivaltarikosyksiköstä vahvistaa, että poliisilla on tutkinnassa lauantain ja sunnuntain välisenä yönä sattunut raiskaustapaus. Hiltusen mukaan tapauksen yksityiskohdat saattavat kuitenkin poiketa julkisesti kerrotusta. Helsingin Uutiset ei ole toistaiseksi tavoittanut päivytyksen kirjoittanutta naista.

Toimitus | **OTA YHTEYTTÄ**

Lähde: Helsingin uutiset 2014. Helsingin uutisten verkkosivut. Luettavissa: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/236158-baariyo-helsingissa-paattyy-julmasti-nuori-nainen-etsii-raiskaajaan-netissa>. Luettu: 10.8.2015.

Kammottava raiskauskertomus leviää netissä - Poliisi: "Kaikki on vielä epäselvää"

Torstai 4.9.2014 klo 15.05

Nuori suomalaisnainen kertoo Facebookissa joutuneensa viime lauantain ja sunnuntain välisenä yönä Helsingissä raiskauksen uhriksi.

Tapahtumat saivat naisen mukaan alkunsa Helsingin keskustassa sijaitsevasta yökerhosta, jossa hän ehti nauttia yhden juoman.

- Sitten muisti alkaa pätkiä, nainen kirjoittaa.

Hän kertoo poistuneensa ulos, minkä jälkeen tuntematon mies talutti hänet autoon ja lupasi viedä haluttuun osoitteeseen.

Nainen kertoo seuraavaksi muistikuvakseen sen, että mies alkoi suukotella ja riisua häntä. Naisen mukaan mies ei kosketellut enempää, mutta otti luultavasti valokuvan.

Nainen kertoo, että pahin oli vasta edessä: Hänet siirrettiin toiseen autoon toisen tuntemattoman miehen kanssa. Naisen mukaan ensimmäinen mies antoi toiselle, noin 50-60-vuotiaalle miehelle rahaa. Hän kuvailee, miten hänet pakotettiin polttamaan jonkinlaista savuketta, minkä jälkeen iäkkäämpi mies raikasi hänet. Tämän jälkeen mies ajoi autoa "pitkän aikaa", ja ajon päätteeksi uhri hädettiin autosta kadulle, nainen kertoo.

Nainen kertoo itkeneensä kadulla "pitkän aikaa" ennen kuin "nuori poika" pysähtyi kysymään, mikä hänellä on hätänä. Poika hälytti paikalle poliisin. Nainen vietiin poliisiasemalle tutkimuksiin ja tekemään rikosilmoitus.

LUE MYÖS

**Kriisiterapeutti:
"Tyrmäystipparaiskaukset
eivät ole
urbaanilegenda"**

Nainen toivoo, että hänen tarinaansa jaettaisiin mahdollisimman paljon, jotta "ihmiset tietäisivät että tällaista tapahtuu meidän hyvinvointivaltiossamme."

- Otathan minuun yhteyttä mikäli näit jotain, hän päättää kirjoituksensa.

Päivityksen nähneet ovat totelleet naisen toivetta. Vain kolme tuntia tekstin julkaisemisen jälkeen sitä oli jaettu uudelleen jo yli 10 000 kertaa.

Tutkinta aluillaan

Komisario **Jyri Hiltunen** Helsingin poliisin väkivaltarikosyksiköstä vahvistaa, että poliisilla on tutkinnassa lauantain ja sunnuntain välisenä yönä sattunut raiskaus. Uhri haettiin Helsingin Mannerheimintieltä, ja hänen kertomuksensa vastaa pääpiirteissään kyseistä Facebook-päivitystä.

- Joltain osin meille ilmoitettu tapahtumakuvaus eroaa siitä, hän kertoo, muttei voi avata asiaa sen yksityiskohtaisemmin.

Tutkinta on vasta alkuvaiheessa. Hiltusen mukaan tapahtumaketjun silminnäkijöistä ei toistaiseksi ole tietoa.

- Kaikki on vielä täysin epäselvää.

Kahden epäillyn henkilöllisyyksistä poliisilla ei ole vielä tietoa. Mikäli uhrin kertomus pitää yksityiskohtineen paikkansa, rikos olisi Hiltusen mukaan "aika ainutlaatuinen."

- 10 vuoden aikana Helsingissä ei ole tapahtunut yhtäkään huumattu ja raiskattu -tapausta, joka olisi pystytty näyttämään toteen.

- Mutta vaikka joku tapaus olisi tilastollisesti epätodennäköinen, ei se tarkoita sitä, etteikö se olisi voinut tapahtua, hän painottaa.

Hiltusen mukaan varmuutta tapahtuneeseen saadaan, kun oikeuslääketieteelliset lausunnot ja laboratoriokokeiden tulokset valmistuvat. Ne voivat jopa johtaa epäillyn henkilöllisyyden selviämiseen.

HILKKA KARVONEN
hilkka.karvonen@ilmedia.fi

Klikkaa T, jos artikkeli on mielestäsi tärkeä

Lähde: Karvonen, H. 2014. Iltalehden verkkosivut. Luettavissa:

http://www.iltalehti.fi/uutiset/2014090418631718_uu.shtml. Luettu: 10.8.2015.

Järkyttävä raiskauskertomus leviää - poliisi rauhoittelee

Julkaistu: 4.9.2014 15:51

Poliisi kehottaa välttämään hätiköityjä johtopäätöksiä ja pysymään rauhallisena.

Facebookissa on jaettu runsaasti tarinaa, jossa nuori nainen kertoo, kuinka hänet raiskattiin Helsingissä viime lauantain ja sunnuntain välisenä yönä.

Nainen sanoo toivovansa avukseen yleisön havaintoja, koska hänen omat muistikuvansa ovat hämäriä ja katkonaisia.

Naisen mukaan tapahtumat saivat alkunsa, kun hän oli Helsingissä ystävänsä luona kyläilemässä. Ystävykset olivat lähteneet saunan jälkeen baarikierrokselle ja päätyneet ravintola DTM:ään.

Jossain vaiheessa nainen oli mennyt ulos kadulle haukkaamaan raitista ilmaa.

Tästä painajainen naisen mukaan alkoi.

Sanoma-mainokset

Haluatko litteän vatsan?

Astu tästä Hoitopolulle, asiantuntijat valmiina auttamaan!

www.hoitopolku.fi

Uni hukassa?

Markkinoiden paras Melatoniini sulaa heti kielen alle!

futmed.omaverkkokauppa.fi

S-Lainaa helposti netistä

Hae S-Lainaa jopa 20 000 €. Et tarvitse vakuuksia tai takaajaa.

www.s-pankki.fi/s-laina

UUDET IKKUNAT TAI OVET?

Nykyaikaiset ikkuna- ja oviratkaisut uudis- ja remonttikohteisiin.

Nainen kertoo Facebookissa, että hän muistaa olleensa kahdessa eri autossa, minkä vuoksi hän epäilee joutuneensa ihmiskaupan uhriksi.

www.iarofix.fi

Sanoma Network Optimizer

Hän kertoo tulleen hyväksikäytetyksi ja tuskallisesti raiskatuksi.

Naisen mukaan hänet työnnettiin lopuksi autosta ulos kadulle, minne hän jäi portaalle istumaan ja itkemään.

Sivullinen soitti paikalle poliisin.

- Rikosilmoitus on tehty, vahvistaa rikoskomisario **Jyri Hiltunen** Helsingin poliisin väkivaltarikosyksiköstä.

- Se on nyt meillä tutkinnassa.

Hiltunen luonnehtii tapausta kuvauksen perusteella hyvin poikkeukselliseksi.

Koska nainen kertoo Facebookissa kokemuksestaan naturalistisen yksityiskohtaisesti, Hiltunen pelkää yleisön reaktioita.

- Se voi kirvoittaa hätiköityjä johtopäätöksiä ja herättää hyvin voimakkaita tunteita, Hiltunen sanoo.

- Nyt on kaikkien syytä olla rauhallisia ja antaa poliisin tutkia, Hiltunen vetoaa yleisöön.

Tuomas Manninen

Lähde: Manninen, T. 2014. Iltä-Sanomien verkkosivut. Luettavissa:
<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288733638254.html>. Luettu: 10.8.2015.

Siskon muistolle

Anja Snellmanin Marjatta-sisko kuoli vuosi sitten. Nyt siskon muisto elää Snellmanin uuden romaanin sivuilla.

MATTI MATKAINEN

KIRJOITTI SURUKIRJAN Anja Snellmanin sisko menehtyi vuosi sitten.

Lokakuussa ilmestyvä Maru on Anja Snellmanin uusi romaani, joka sal alkunsa vuosi sitten kirjailijan siskon kuolemasta.

Marjatta-sisko menehtyi viime keväänä keuhkokuumeeseen ja reuman nujertamana.

Snellman oli tuohon aikaan suunnittelemassa seuraavaa kirjansa, mutta aivan jostain muusta aiheesta. Marjatan kuoleman jälkeen Snellmanista kuitenkin tuntui, että siskon tarina vaati päästä julki.

- Vuosi sitten sisareni kuoli, juuri tällaisena aurinkoisena päivänä, mellan hägg och syren. Hänen rauhalliset, harmaat silmänsä. Tästäkin lapsuudenkuvasa, tulevan kirjani kannessa,

Snellman kuvaili tuntojaan Facebookissa tällä viikolla.

Iltalehdele Snellman puhui asiasta jo aiemmin.

- Marjatta oli viimeisiä vauvoja, jotka syntyivät Viipurin sairaalassa pommien jo särkiessä ikkunoita. Äiti nousi vastasyntyneensä kanssa junaan. Minua kymmenen vuotta vanhempi sisareni sairastui 20-vuotiaana vaikeaan nivelreumaan, joka vei hänen liikuntakykynsäkin. Reuma

yhdessä keuhkokuumeeseen kanssa vei hänet pois. Uuden romaaninsa lähteenä Snellmanilla oli käytössään äitinsä päiväkirjat, joiden tietoja ja ajan kuvausta hän ei olisi muualta saanut.

Keskeneräinen

Iltalehti tavoitti Snellmanin eilen, mutta hän ei halunnut kommentoida keskeneräistä työtä. Maru julkaistaan vasta lokakuussa.

Kustantaja Otavan mukaan Maru on surukirja.

Snellman kiinnostui sukunsa historiasta ja kirjoitti siitä jo esikoisromaanissaan *Sonja O. kävi äidillä*. Äitinsä kuoleman jälkeen sukututkimukset jatkuivat kirjassa *Ihon aika*. Nyt uusimmassa

Haluan tuoda merkityksen sisareni elämälle.
ANJA SNELLMAN

romaanissa Snellman palaa siskonsa lapsuuteen ja sitä kautta taas uudestaan sukunsa menneisyyteen.

- Haluan tuoda merkityksen sisareni elämälle ja samalla antaa omille lapsilleni eräänlaisen avaimen heihin itseensä, Snellman kuvasi kirjoitusprosessia Ylen Inhimillinen tekijä-ohjelmassa toukokuussa.

SAARA SHIKEBEN

saara.shikeben@iltalehti.fi

i Hän Anja Snellman

- Anja Snellman (ent. Kauranen).
- Syntynyt Helsingissä 23. toukokuuta vuonna 1954.
- Ammatiltaan kirjailija, journalisti sekä kolumnisti. Julkaissut yli 20 romaania, joita on käännetty 16 kielelle.

- Asuu Helsingin Käpylässä omakotitalossa sekä osan aikaa Kreetalla Haniassa.
- Perheeseen kuuluu aviomies muusikko Jukka Orma sekä tyttäret Alma ja Elsa
- Harrastaa puutarhahoitoa, lumitöitä, uimista ja kavelemista.